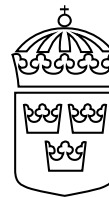

Regeringens proposition

2017/18:135

Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten

Prop.
2017/18:135

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 1 mars 2018

Stefan Löfven

Heléne Fritzon
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår att Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000) ska användas för att bestämma gränsen mellan allmänt vatten och det vatten som hör till fastigheterna (enskilt vatten).

Övergången till RH 2000 innebär en anpassning till det höjdsystem som numera används i stora delar av samhället. Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten blir därmed lättare att identifiera vilket gör det enklare för fastighetsägare, företag och myndigheter att avgöra vilket vatten som hör till en fastighet och vilket vatten som är allmänt. Detta är positivt för fisket och andra verksamheter som bedrivs i hav och sjöar.

Förslagen har betydelse för fastigheterna vid havet och vid de sjöar som har allmänt vatten: Vätern, Vättern, Hjälmarén och Storsjön i Jämtland.

För att säkerställa att ingen drabbas ekonomiskt föreslår regeringen att fastighetsägare och andra som särskilt påverkas av att en fastighets vattenområde minskar på grund av övergången till RH 2000 ska ha rätt till ersättning av staten.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde	4
2.2	Förslag till lag om ersättning för minskat vattenområde	8
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten	11
4.1	Samhällets övergång till Rikets höjdsystem 2000	11
4.2	Lagen om gräns mot allmänt vattenområde	11
4.3	En tydligare gräns med Rikets höjdsystem 2000.....	13
4.4	Rätt till ersättning för minskat vattenområde	16
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	20
6	Förslagets konsekvenser	21
7	Författningskommentar.....	23
7.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde	23
7.2	Förslaget till lag om ersättning för minskat vattenområde	27
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Gränser i havet (SOU 2015:10) i nu aktuell del	32
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag i nu aktuell del.....	33
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	38
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	39
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	45
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 mars 2018	50

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2017/18:135

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde,
2. lag om ersättning för minskat vattenområde.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

Härigenom föreskrivs att 1–8 §§ lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Vattenområde i havet är *allmänt* (allmänt vatten), *där det ej ingår i fastigheterna (enskilt vatten).*

Till fastigheterna *hänföres i havet*

1. allt vatten inom *trehundra* meter från fastlandet eller från ö *av minst etthundra meters längd ävensom, på de ställen där den stranden följande kurvan för högst tre* meters djup går längre ut, *allt vatten inom denna djupkurva; samt*

2. allt vatten, som har förbindelse med *öppna havet allenast* över vatten som *nu sagts;*

dock att ej på grund av vad under 2 upptagits vatten vid Bohusläns kust från och med *Gullmarsfjorden till och med Hakefjorden må hänföras till fastigheterna.*

Föreslagen lydelse

1 §

Vattenområde i havet, *Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland* är allmänt vatten, *om det inte är enskilt vatten på grund av att det hör till fastigheterna enligt denna lag.*

Inget annat vattenområde är allmänt vatten.

2 §

Till fastigheterna *hör*

1. allt vatten inom *300* meter från *strandlinjen på* fastlandet eller från *strandlinjen på en minst 100 meter lång ö,*

2. *allt vatten inom* den längs stranden följande kurvan för högst *3* meters djup, *om kurvan går längre ut än det som följer av 1, och*

3. allt vatten som har förbindelse med *öppet vatten endast* över sådant vatten som *omfattas av 1 eller 2.*

Första stycket 3 gäller inte för vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarn till och med Hakefjord.

3 §

Vid rikets *östra och södra kuster* från gränsen mot Finland till

Vid *ostkusten och sydkusten,* från gränsen mot Finland till

Listershuvud i Blekinge *hänföres* till fastigheterna *tillika* allt vatten, som *väl* har annan förbindelse med *öppna havet* än i 2 § 2 *angives men ej av större bredd* än en kilometer räknat från fastlandet eller från ö *av minst etthundra meters längd*.

Denna bestämmelse skall dock ej äga tillämpning beträffande vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar, vilka från fastlandet helt skiljas av vatten som har förbindelse med öppna havet av större bredd än en kilometer räknat på sätt i första stycket sägs.

Listershuvud i Blekinge, *och i Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland* hör till fastigheterna även allt vatten som har *någon* annan förbindelse med *öppet vatten* än *en sådan som anges i 2 § första stycket 3, om förbindelsen inte är bredare* än en kilometer räknat från *strandlinjen på fastlandet eller från strandlinjen på en minst 100 meter lång ö*.

Första stycket gäller inte vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar som helt skiljs från fastlandet av vatten som har en förbindelse med öppet vatten som är bredare än en kilometer räknat på det sätt som anges i första stycket.

4 §

I Norrbottens och Kalmar län hänföras till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

I Norrbottens län vid Torne älvs mynning allt vatten innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, därifrån norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och därifrån österut till Seskarö; *samt*

i Kalmar län

allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Äskeskär,

Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Idö Stångskär och Bussan,

allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets–Vinö Bredhäll–Boskärs nordöstra udde–Örskärens östra udde–Logen–Lilla (Södra) Ljusklabb–Soen,

allt vatten innanför linjen Tjudö sydöstra udde–Träthällarnas

I Norrbottens län hör till fastigheterna även allt vatten i havet vid Torneälvens mynning innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, därifrån norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och därifrån österut till Seskarö.

I Kalmar län hör till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

– allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Äskeskär,

– Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Stora Stångskär och Bussan,

– allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets–Bredhäll–Boskärs nordöstra udde–Lilla Örskären–Stora Örskären–Logen–Lilla Ljusklubben–Soen,

– allt vatten innanför linjen Tjudö sydöstra udde–Träthällarnas

Prop. 2017/18:135 huvudö–Långgrunds norra udde–Slobbsudden–Oxlenäs–Sandö nordspets–Taktö nordspets–Taktö ostspets–*Eneskärs yttre både*–Eneskärs sydöstra udde–Vällörömps nordöstra udde–Vällörömps sydspets–Stora Sillekroks ostspets–Gåsö ostspets, *samt*

allt vatten innanför linjen Stångskärs sydspets–Pata *Enskärs* nordöstra udde–Pata *Enskärs* sydspets–Lilla Millgrund–*Enskärskläppens* ostspets–*Ryssby Enskärs* ostspets–Långskärs sydöstra udde–*Stånggrund*–sydöstra udden av Ryggås–Stora Rocknekalvens ostspets–*Skäggenäsländets* nordspets.

huvudö–Långgrunds norra udde–Slobbsudden–Oxlenäs–Sandö nordspets–Taktö nordspets–Taktö ostspets–*Yttre Eneskärsbåde*–Eneskärs sydöstra udde–Vällörömps nordöstra udde–Vällörömps sydspets–Stora Sillekroks ostspets–Gåsö ostspets, *och*

– allt vatten innanför linjen Stångskärs sydspets–Pata *Enskärs* nordöstra udde–Pata *Enskärs* sydspets–Lilla Millgrund–*Enskärskläppens* ostspets–*Enskärs* ostspets–Långskärs sydöstra udde–*Stånggrundet*–sydöstra udden av Ryggås–Stora Rocknekalvens ostspets–*Skäggenäs* nordspets.

5 §

I annat vattenområde än havet finnes allmänt vatten allenast i Vätern, Vättern, Hjälaren och Storsjön i Jämtland. Angående dessa sjöar äge vad i 1–3 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

I Idefjorden i Bohuslän hör till fastigheterna även allt vatten som har förbindelse med öppet vatten endast över enskilt vatten eller norskt vatten.

6 §

I Hjälaren och Storsjön hänförs till fastigheterna även följande vattenområden:

i Hjälaren allt det vatten som begränsas i norr av skärgården mellan *Vraklandet* och Vinöns nordvästra udde *samt* i öster av Vinön och linjen Vinöns sydvästra udde–*Fåran–Ramberget–Djursnäsudde*; *och*

i Storsjön allt det vatten som mot Storsjöflaket begränsas av räta linjer Andersöns nordvästra udde–Norderöns nordspets–*Värköns* nordspets–*sydöstra udden av Hammarnäsländet*.

I Hjälaren hör till fastigheterna även allt det vatten som begränsas i norr av skärgården mellan *Biskopsvrak* och Vinöns nordvästra udde *och* i öster av Vinön och linjen Vinöns sydvästra udde–*Inre Fåran och Yttre Fåran–Rönnberget–Djursnäsudde*.

I Storsjön i Jämtland hör till fastigheterna även allt det vatten som mot Storsjöflaket begränsas av räta linjer Andersöns nordvästra udde–Norderöns nordspets–*Verköns* nordspets–*Hammarnäsudden*.

7 §

Fimmes allmänt vatten vid ö, vilken utgör fastighet eller del därav, skall gränsen mot det allmänna vattnet anses följa strandlinjen *bestämd på sätt nedan sägs*.

Om det finns allmänt vatten vid en ö som utgör en fastighet eller en del av en sådan, ska gränsen mot det allmänna vattnet anses följa strandlinjen.

Strandlinjer och vattendjup *skola* vid tillämpningen av denna lag bestämmas *efter förhållandena vid följande vattenstånd:*

i havet *normalt medelvattenstånd;*

i Vänern 3,60 meter *över nedre slusströskeln vid Sjötorp;*

i Vättern 2,97 meter *över västra slusströskeln vid Motala;*

i Hjälmarén 2,77 meter *över södra slusströskeln vid Notholmen; samt*

i Storsjön 292,45 meter *över nollplanet i det höjdsystem, som ligger till grund för sjöns reglering.*

Strandlinjer och vattendjup *ska* vid tillämpningen av denna lag bestämmas *utifrån följande nivåer i Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000):*

– i havet 0,00 meter,

– i Vänern 44,21 meter,

– i Vättern 88,77 meter,

– i Hjälmarén 22,44 meter, *och*

– i Storsjön i Jämtland 293,28 meter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2.2 Förslag till lag om ersättning för minskat vattenområde

Härigenom föreskrivs följande.

Rätt till ersättning

1 § En fastighetsägare har enligt denna lag rätt till ersättning av staten för sin skada, om fastighetens vattenområde minskar på grund av att strandlinjer och vattendjup enligt lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde ska bestämmas utifrån nivåer i Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000).

Den som har en särskild rätt till fastigheten har också rätt till ersättning enligt första stycket, om han eller hon lider skada på grund av att fastighetens vattenområde minskar.

2 § Rätten till ersättning förutsätter att ett ersättningsanspråk kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023. Annars är rätten till ersättning förlorad.

Ersättningens storlek

3 § När ersättningen bestäms ska 4 kap. expropriationslagen (1972:719) tillämpas.

Handläggning av ett ersättningsanspråk

4 § Ett ersättningsanspråk ska framställas hos Kammarkollegiet, som beslutar om ersättning för statens räkning.

Ersättningsanspråket ska vara skriftligt.

5 § Vid handläggningen av ett ersättningsanspråk ska Kammarkollegiet genom förhandling sträva efter att träffa en överenskommelse om ersättningen med den som har framställt anspråket.

6 § Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan ska delges den enskilde. Beslutet får inte överklagas.

Talan i domstol

7 § Om den som har framställt ett ersättningsanspråk inte är nöjd med Kammarkollegiets beslut, får han eller hon väcka talan mot staten vid den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten ligger.

En talan ska väckas inom ett år från den dag då Kammarkollegiets beslut delgavs den enskilde. Om det inte görs, är rätten att väcka talan förlorad.

Kammarkollegiets beslut ska innehålla en upplysning om det som sägs i första och andra styckena.

8 § Rätten får besluta att staten ska ersätta den enskilde för hans eller hennes rättegångskostnad eller att vardera parten ska stå för sin egen

rättegångskostnad, även om den enskilde har förlorat målet. En förutsättning är att den enskilde hade skälig anledning att få saken prövad. Prop. 2017/18:135

9 § Kammarkollegiet företräder staten vid talan inför domstol om ersättning enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
2. Lagen upphör att gälla vid utgången av 2023. Den ska dock fortfarande gälla för ersättningsanspråk som har kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen tillkallade i maj 2011 en särskild utredare med uppdrag att se över de svenska baslinjerna och de olika jurisdiktionsgränserna till havs för att ge dessa den precision som modern teknik medger. Utredningen antog namnet Havsgränsutredningen (dir. 2011:41).

I februari 2015 överlämnade utredningen till Utrikesdepartementet betänkandet Gränser i havet (SOU 2015:10). I betänkandets kapitel 7 lämnar utredningen vissa förslag som rör fastigheternas gränser i hav och sjöar. Förslagen i kapitel 7 har överlämnats till Justitiedepartementet (Ju2016/03058/L1). En sammanfattning av utredningens förslag i denna del finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag i denna del finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissvaren finns tillgängliga i Utrikesdepartementets lagstiftningsärende (UF2015/22359/UD/FMR).

Betänkandets förslag beträffande de svenska baslinjerna och de olika jurisdiktionsgränserna till havs behandlades i propositionen Sveriges sjöterritorium och maritima zoner (prop. 2016/17:215). Lagförslagen i den propositionen trädde i kraft den 1 mars 2018.

Lantmäteriet har till Justitiedepartementet gett in två promemorior: Vattenstånd för bestämning av allmänt vatten och Ändring i reglering mellan Allmänt och enskilt vatten. Lantmäteriet har även granskat regeringens förslag till lagtext med de uppdaterade ortnamn som används. Promemoriorna och skriftväxlingen med Lantmäteriet finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2017/01729/L1).

I denna proposition behandlas lagförslagen i betänkandets kapitel 7. Någon ytterligare åtgärd vidtas inte med anledning av förslagen i det kapitlet.

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen behandlas i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg. omr. 18 avsnitt 3.7.6).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 7 december 2017 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 4.3 och 5 och i författningskommentaren. Regeringen följer Lagrådets synpunkter.

I förhållande till lagrådsremissens lagförslag görs det också vissa språkliga och redaktionella ändringar.

4 Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten

4.1 Samhällets övergång till Rikets höjdsystem 2000

För att geografiska positionsangivelser ska vara lättförståeliga och jämförbara är det viktigt att ett och samma referenssystem används. I Sverige pågår sedan länge en övergång inom myndigheter och kommuner till att ange alla höjd- och djupvärden i det nya nationella höjdsystemet Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000).

RH 2000 representeras på marken av cirka 50 000 fixpunkter. Eftersom landet kontinuerligt rör sig och förändras i höjddled på grund av landhöjningen måste alla höjdvärden relateras till en viss tidpunkt. RH 2000 relaterar till år 2000, vilket betyder att höjdvärdena på fixpunkterna beskriver läget år 2000. Systemet är beräknat efter europeisk standard och bygger på internationella rekommendationer.

Regeringen gav 2006 Lantmäteriet i uppdrag att tillsammans med Geodatarådet och i samråd med andra berörda myndigheter och Sveriges Kommuner och Landsting utarbeta en nationell strategisk plan för den samlade informationsförsörjningen inom geodataområdet. Uppdraget redovisades 2007 i form av den nationella geodatastrategin. För geodatastrategin 2008–2016 var det ett mål att alla aktörer som producerar, förvaltar och tillhandahåller geodata ska göra det i RH 2000. Den nationella geodatastrategin 2016–2020 anger att geodata ska vara enkla att använda, aktuella, fullständiga och av känd kvalitet. Samtliga kommuner och berörda statliga myndigheter ska under perioden ha infört de nationella referenssystemen för plan och höjd.

Användningen av RH 2000 ökar för varje år. RH 2000 är redan i hög grad det referenssystem som används i Lantmäteriets allmänna kartor och för sjökortens djupangivelser. Det traditionella sättet att referera djupuppgifter i svenska sjökort, genom att ange medelvattenståndet för ett visst år, håller på att fasas ut och Sjöfartsverket har som målsättning att 2020 helt ha infört RH 2000 som gemensam referensnivå för sjökorten.

4.2 Lagen om gräns mot allmänt vattenområde

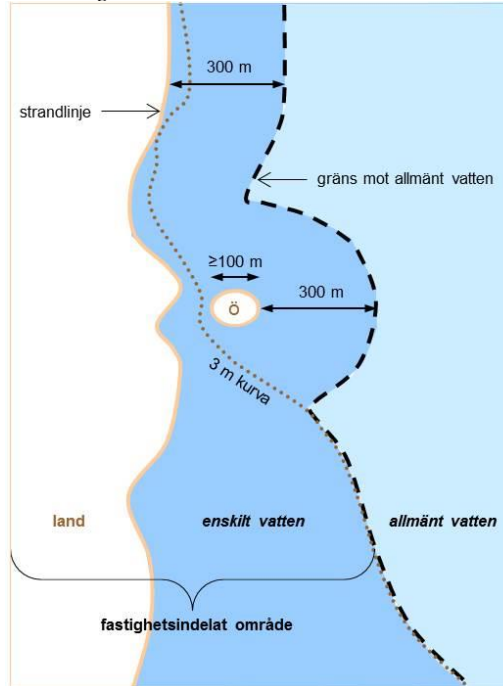
De fastigheter som ligger vid vattnet sträcker sig i många fall ett visst avstånd ut i vattnet. Det vattenområde som omfattas av fastigheterna benämns enskilt vatten medan vattnet utanför benämns allmänt vatten. Detta vatten är inte fastighetsindelad och ägs inte av någon enskild. Kammarkollegiet är den myndighet som företräder allmänt vatten för statens räkning, se bl.a. 2 § förordningen (2007:824) med instruktion för Kammarkollegiet.

Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten har inte tillkommit genom en lantmäteriförrättning utan bestäms direkt i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde (kallad gränslagen). Enligt den lagen finns allmänt vatten i havet och i de fyra sjöarna Vänern, Vättern, Hjälmaren

Prop. 2017/18:135 och Storsjön i Jämtland. Övriga insjöar och vattendrag har enbart enskilt vatten (1 och 5 §§ i gränslagen).

Som huvudregel går gränsen mot allmänt vatten 300 meter från strandlinjen på fastlandet eller på en minst 100 meter lång ö. På de platser där det 300 meter från strandlinjen inte är djupare än 3 meter (med undantag för isolerade djuphålur, se SOU 1947:47 s. 66 med hänvisning till plansch 1) går gränsen mot allmänt vatten längre ut, nämligen där vattnet blir djupare än 3 meter (den s.k. 3-metersdjupkurvan), se 2 § 1 i gränslagen.

Skiss över gränsen mellan enskilt och allmänt vatten enligt huvudregeln

Vatten som är helt omgärdat av enskilt vatten eller har en förbindelse med allmänt vatten som inte är bredare än en kilometer är också enskilt enligt de s.k. enklav- och kilometerreglerna (2 § 2 och 3 § i gränslagen). Enklavregeln gäller längs med hela kusten, med undantag för delar av Bohuslän, medan kilometerregeln enbart gäller på ostkusten och delar av sydkusten. Båda reglerna gäller i de fyra sjöar som har allmänt vatten. Dessutom innehåller gränslagen detaljerade regler som är anpassade efter de skilda geografiska förutsättningarna längs med kusten och i sjöarna och de skiftande fiskesedvänjor som rådde när lagen infördes (4 och 6 §§).

För att kunna avgöra var gränsen mellan enskilt och allmänt vatten går krävs i regel kännedom om strandlinjens läge eller vattendjupet. Sådana beräkningar förutsätter i sin tur att ett visst vattenstånd används som referensnivå. Enligt den hittillsvarande regleringen gäller att strandlinjen och vattendjupet i havet ska bestämmas utifrån förhållandena vid normalt medelvattenstånd (8 § i gränslagen). Detta utgör alltså referensnivån.

Eftersom vattenståndet varierar över tid är gränsen mellan enskilt och allmänt vatten i havet rörlig.

Normalt medelvattenstånd avser enligt gränslagens förarbeten det genomsnittliga vattenståndet under så lång tid som möjligt, med korrektion för landhöjningar (SOU 1947:38 s. 49 och SOU 1947:47 s. 61 not 2). Numera använder sig SMHI av s.k. beräknade medelvattenstånd, som bestäms genom regressionsanalys av många års årsmedelvärden av havsvattenståndet. Det beräknade medelvattenståndet gäller bara för den plats som analyseras.

För de fyra sjöar som har allmänt vatten gäller i stället för normalt medelvattenstånd att vissa i lagen angivna vattenstånd ska vara normerande när strandlinjer och vattendjup bestäms: I Väneren 3,60 meter över nedre slussströskeln vid Sjötorp, i Vättern 2,97 meter över västra slussströskeln vid Motala, i Hjälmarens 2,77 meter över södra slussströskeln vid Notholmen och i Storsjön 292,45 meter över nollplanet i det höjdsystem som ligger till grund för sjöns reglering (8 § i gränslagen). I sjöarna är gränsen alltså fast.

Regleringen innebär att den faktiska strandlinjen eller det faktiska vattendjupet saknar betydelse för både havet och sjöarna. Det är i stället de referensnivåer som anges i gränslagen som är avgörande för de beräkningar som bestämmer gränsens sträckning.

4.3 En tydligare gräns med Rikets höjdsystem 2000

Regeringens förslag: Nollnivån i RH 2000 ska vara referensnivå för att bestämma strandlinjens läge och vattendjupet när gränsen mot allmänt vatten fastställs i havet. För de sjöar där det finns allmänt vatten ska referensnivån vara en viss höjd över nollnivån i RH 2000.

Det ska förtydligas att allt vatten i Idefjorden som endast har förbindelse med öppet vatten över enskilt eller norskt vatten utgör enskilt vatten.

Gränslagen ska uppdateras med avseende på de ortnamn som används.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med regeringens förslag (se SOU 2015:10 s. 376 och 388). Utredningen föreslår något andra värden än regeringen som referensnivåer för sjöarna.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller har ingen invändning mot dem. *Sjöfartsverket* invänder mot de värden som utredningen föreslår som referensnivåer för sjöarna.

Skälen för regeringens förslag

Dagens gräns är osäker och blir alltmer svårtillgänglig

Fastigheternas gräns mot allmänt vatten är ofta oklar och det saknas vanligtvis kartmaterial som redovisar det allmänna vattnets omfattning. Det är ovanligt att det genomförs en fastighetsbestämning och om en sådan görs, innebär gränsens rörlighet att avgörandet med tiden tappar sin betydelse. Fastighetsbestämningsbeslutet gäller alltså i princip endast vid beslutstidpunkten, jämför 14 kap. 4 § andra stycket fastighetsbild-

Prop. 2017/18:135 ningslagen (1970:988). På grund av gränsens oklara läge kan det dessutom vara svårt att avgöra vem som bör initiera och bekosta en sådan fastighetsbestämning.

Anledningen till att normalt medelvattenstånd är referensnivå för havet är att medelvattenståndet vid gränslagens tillkomst ansågs lättillgängligt och enkelt att tillämpa, bl.a. eftersom det användes i sjökorten (se SOU 1947:38 s. 50 och SOU 1947:47 s. 61). Men numera håller normalt medelvattenstånd på att fasas ut som referensvärde i sjökorten, till förmån för RH 2000 (se avsnitt 4.1). Sjökorten kommer därför i framtiden inte att ge en sådan ledning för gränsens bestämning som förutsettes vid gränslagens tillkomst.

Att gränsen är otydlig och rörlig innebär att det är svårt för både enskilda och myndigheter att veta vad som gäller. Som *Kammarkollegiet* och *Havs- och vattenmyndigheten* framhåller är gränsdragningen mellan enskilt och allmänt vatten viktig – inte minst för havsfisket och för beslutsprocessen när en person eller ett företag vill ha rådighet över allmänt vatten. Olika regler gäller nämligen för fiske på enskilt och allmänt vatten, se särskilt 8 och 9 §§ fiskelagen (1993:787). Och om någon vill bedriva verksamhet på allmänt vatten, t.ex. en vindkraftspark eller musselodling, krävs det ett rådighetsmedgivande från Kammarkollegiet. Om verksamheten i stället ska bedrivas på enskilt vatten, krävs fastighetsägarens tillåtelse.

RH 2000 innebär en lättillgänglig gräns i havet ...

Med hänsyn till den pågående övergången i samhället till referenssystemet RH 2000 och de oklarheter som dagens reglering orsakar bör RH 2000 enligt regeringens mening användas också för att bestämma gränsen mellan enskilt och allmänt vatten. Med RH 2000 blir gränsen fast och samma referensvärde kan användas längs med hela kusten. Detta leder till ökad förutsebarhet och tydlighet. Fastighetsbestämningar underlättas och fisket och andra verksamheter till havs gynnas.

Referensnivån för strandlinjens läge och vattendjupet när gränsen mot allmänt vatten bestäms i havet bör vara nollnivån i RH 2000. Dagens beräknade medelvattenstånd längs kusten avviker mindre än 20 cm från den nivån. Det innebär att övergången till RH 2000 endast får mindre betydelse för fastighetsägare längs kusten. Vissa fastigheter kan komma att få ett större vattenområde medan ett fåtal fastigheter, främst vid vissa delar av Norrlandskusten, kan få ett något minskat vattenområde. Det ingrepp i äganderätten för de sistnämnda fastigheternas ägare som detta innebär vägs dock upp av de fördelar som övergången till RH 2000 medför. Regeringen föreslår dessutom att fastighetsägarna ska kunna få full kompensation för sin skada av staten (se avsnitt 4.4). Genom att berörda myndigheter sprider information om övergången och den möjlighet som finns till kompensation kan risken för rättsförluster minimeras.

Det bör anmärkas att landhöjningen, erosion och andra geofysiska förändringar och havsnivåhöjningen på grund av klimatförändringarna med tiden kommer att leda till att den verkliga strandlinjen och 3-metersdjupkurvan avviker mer eller mindre från nollnivån i RH 2000. I norr, där landhöjningen är som störst, kommer avvikelserna enligt SMHI:s beräkningar att minska så att den verkliga nivån i princip sammanfaller

med nollnivån i RH 2000 år 2050. Längs med landets södra kust, från Stockholm till Göteborg, kommer avvikelserna under samma period att öka till som mest cirka 40 cm över nollnivån. När avvikelserna blir för stora bör en revidering av den generella referensnivån för hela landet genomföras. Utifrån dagens kunskap ligger en sådan översyn långt fram i tiden.

... och i de stora sjöarna

I de sjöar som har allmänt vatten är gränsen mellan enskilt och allmänt vatten fast redan enligt den hittillsvarande regleringen. Även när det gäller sjöarna pågår emellertid en övergång i sjökorten från de lokala referenssystemen till RH 2000. Gränsbestämningen underlättas därmed om den görs utifrån referensvärdena angivna i RH 2000.

För sjöarna kan inte nollnivån i RH 2000 vara normerande eftersom samtliga sjöar ligger på en nivå som överstiger denna. I stället bör de vattenstånd som anges i gränslagen överföras till motsvarande värden i RH 2000. *Sjöfartsverket* invänder mot de värden som utredningen föreslår. Lantmäteriet har utfört mätningar vid de fyra sjöarna för att säkerställa korrekta värden. Resultatet av mätningarna är följande: 44,21 meter i Vänern, 88,77 meter i Vättern, 22,44 meter i Hjälmaren och 293,28 meter i Storsjön i Jämtland. Dessa värden bör användas som referensnivåer för sjöarna.

Endast enskilt vatten i Idefjorden

I Idefjorden i Bohuslän skär riksgränsen mellan Sverige och Norge genom både enskilt och allmänt vatten. På ett flertal ställen i den inre delen av fjorden når enskilt vatten ut till riksgränsen, vilket gör att det uppstår ett antal från varandra fristående enklaver utmed riksgränsen som skulle kunna utgöra allmänt vatten. Den s.k. enklavregeln i 2 § 2 i gränslagen syftar till att förhindra att sådana enklaver av allmänt vatten uppkommer i skärgårdsmiljö. Det är dock oklart om regeln också gäller för enklaver av allmänt vatten som förekommer längs med riksgränsen.

Enligt regeringens mening är det inte lämpligt att det kan förekomma enklaver av allmänt vatten längs riksgränsen mot Norge. Det bör därför införas en bestämmelse om att allt vatten i Idefjorden, som endast har förbindelse med öppet vatten över enskilt eller norskt vatten, ska vara enskilt.

En uppdatering av lagstiftningen

Gränslagen är från 1950 och är svårtillgänglig. Den innehåller ett stort antal geografiska angivelser och ortnamn. I samband med de nu föreslagna ändringarna bör en redaktionell översyn av gränslagen göras. De ortnamn som förekommer bör uppdateras till de namnformer som används i t.ex. allmänna kartor. De föreslagna ändringarna är dock inte så omfattande att det är motiverat att ersätta gränslagen med en ny lag.

Förhållandet till jordabalken

Gränslagen har ingen direkt betydelse för gränsen mellan enskilda fastigheter i ett vattenområde. Sådana gränser bestäms i stället enligt

1 kap. 3–5 §§ jordabalken. I 5 § anges hur gränsen ska bestämmas när den inte har blivit lagligen bestämd och inte heller framgår av rå, rör eller andra märken eller har tillkommit genom expropriation. Till varje fastighet förs i sådana fall den del av vattenområdet som är närmast fastighetens strand. Om stranden har förskjutits efter det att fastigheten bildades är det dess tidigare läge, om det kan fastställas, som är avgörande för gränsens sträckning. Referensvärde för att bestämma gränsen är normalt medelvattenstånd, förutom vad gäller Väneren, Vättern, Hjälmarens och Storsjön i Jämtland. För dessa fyra sjöar ska gränsen i stället fastställas efter de särskilda vattenstånd som anges i 5 §. Dessa vattenstånd överensstämmer med de som finns i 8 § i gränslagen enligt den hittillsvarande regleringen.

Lagrådet anser att det bör övervägas om inte de föreslagna lagändringarna ska anstå till dess att frågan om en eventuell anpassning av bestämmelserna i 1 kap. 5 § jordabalken till det nya referenssystemet har utretts. Som *Lagrådet* påpekar kommer de föreslagna lagändringarna leda till att två olika referenssystem kommer att finnas för fastigheter vid havet och de fyra stora sjöarna. Det hittillsvarande referenssystemet kommer att fortsätta gälla vid bestämning av gränser mellan enskilda vattenområden medan RH 2000 kommer att gälla för gränsen mellan enskilt och allmänt vatten. I en förrättning som avser gränser mot både enskilt och allmänt vatten kan alltså två olika referenssystem behöva användas. Enligt regeringens mening utgör detta emellertid inte ett så stort praktiskt problem att de angelägna ändringarna i gränslagen bör skjutas på framtiden.

4.4 Rätt till ersättning för minskat vattenområde

Regeringens förslag: Om en fastighetsägare eller innehavare av en särskild rätt till en fastighet lider ekonomisk skada på grund av övergången till RH 2000 ska han eller hon ha rätt till ersättning av staten. Ersättningen ska bestämmas på samma sätt som ersättning vid expropriation. Ett anspråk på ersättning ska framställas hos Kammarkollegiet före utgången av 2023.

Den som inte är nöjd med Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan ska kunna väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen. Även om den enskilde förlorar en sådan talan, ska han eller hon under vissa förutsättningar kunna få ersättning för sina rättegångskostnader.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag (se SOU 2015:10 s. 390). Utredningen föreslår ingen möjlighet för en enskild som förlorar målet att få sina rättegångskostnader ersatta av staten.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller har ingen invändning mot dem. Flera remissinstanser, däribland *Svea hovrätt* och *Nacka tingsrätt*, anser att förslagen bör kompletteras med bestämmelser om fördelningen av rättegångskostnaderna. *Svea hovrätt* ifrågasätter även behovet av en tidsgräns inom vilken den enskilde måste framställa sitt ersättningsanspråk. *Samhällsbyggarna* delar den

synpunkten. *Vänersborgs tingsrätt* förespråkar en lagreglerad bevislättning för den som begär ersättning. *Kammarkollegiet* pekar på att kollegiet kommer att behöva bistånd från Lantmäteriet när det gäller att bedöma ersättningsanspråken.

Skälen för regeringens förslag

Ett fåtal enskilda kan behöva ersättas för minskat vattenområde

För vissa fastighetsägare kan övergången till RH 2000 leda till att gränsen mellan enskilt och allmänt vatten förskjuts så att fastigheten får ett minskat vattenområde. Störst risk för detta finns i de områden där landhöjningen är som störst och stränderna samtidigt är långgrundna. Så är fallet i vissa delar av norra Sverige. De vattenområden som kan gå förlorade torde i regel vara mycket små. I några närmast hypotetiska fall skulle en tillämpning av enklav- eller kilometerregeln dock kunna innebära att även större vattenområden går från enskilda till allmänna. I sällsynta fall kan ändringarna också leda till att gränsen mellan fastigheter påverkas. Det ska noteras att sådana effekter redan uppkommer kontinuerligt eftersom gränsen mot allmänt vatten enligt den hittillsvarande regleringen är rörlig i havet.

De nackdelar som övergången till RH 2000 kan leda till för ett fåtal enskilda har vissa likheter med expropriation eftersom en del av en fastighet frångår fastighetsägaren och tillfaller det allmänna. En person som drabbas av övergången på ett sådant sätt bör kunna få ersättning av staten för sin skada. Att lagstiftningen ska utformas så att den som tvingas avstå egendom får full kompensation följer också av det grundlagsstadgade skyddet för äganderätten (2 kap. 15 § regeringsformen och artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Det innebär att varje ekonomisk skada ska ersättas, även om den är obetydlig och det t.ex. inte går att fastställa en skillnad i marknadsvärdet före och efter intrånget.

Den ersättningsberättigade kretsen

Förutom en fastighetsägare som får sitt vattenområde minskat bör även den som innehar en särskild rätt till en fastighet ha rätt till ersättning av staten, om han eller hon lider skada på grund av minskningen. Den ersättningsberättigade kretsen bör vara densamma som enligt expropriationslagen (1972:719). Därmed bör innehavare av nyttjanderätt, servitut, rätt till elektrisk kraft och andra liknande rättigheter knutna till fastigheten ha rätt till ersättning (1 kap. 2 och 5 §§ expropriationslagen). Det kan t.ex. gälla en person som har nyttjanderätt för fiske i ett vattenområde.

En fråga är vad som ska gälla för panträttshavare. I den ersättningslag som gällde vid gränslagens tillkomst, lagen (1950:599) om ersättning för mistad fiskerätt m.m., hade panthavare ungefär samma ställning som enligt expropriationslagen t.ex. vad gäller nedsättning av ersättning hos länsstyrelsen. I den nu aktuella situationen är intrånget i fastigheterna dock så litet att panthavares ställning inte påverkas i någon nämnvärd

Prop. 2017/18:135 utsträckning. Det behövs därför inte några särskilda bestämmelser för panthavare.

Ersättningens storlek

Eftersom den minskning av ett vattenområde som kan drabba en fastighet är expropriationsliknande är det lämpligt att ersättningen bestäms med tillämpning av expropriationslagen. Ett minskat vattenområde kompenseras då genom intrångsersättning, vilket innebär att ersättningen bestäms till ett belopp som motsvarar den minskning av fastighetens (eller rättighetens) marknadsvärde som uppkommer på grund av övergången till RH 2000. På detta belopp har den skadelidande rätt till ett påslag om 25 procent. Utöver intrångsersättning ska även annan ekonomisk skada för ägaren eller rättighetshavaren ersättas (se 4 kap. 1 § expropriationslagen). Ersättningen bör bestämmas med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för övergången till den nya referensnivån (jämför 4 kap. 4 § expropriationslagen).

De vattenområden som kan frångå en fastighet på grund av övergången till RH 2000 är i regel små. Det kommer därför sannolikt att vara svårt att se någon skillnad på sådana fastigheters marknadsvärde före och efter övergången. Ersättningen kan emellertid bestämmas till ett visst belopp per kvadratmeter vattenområde som förloras, s.k. direktuppskattning. För att undvika kostsamma värderingar i enskilda fall och säkerställa en likformig tillämpning är det, som *Nacka tingsrätt* och *Östersunds tingsrätt* påtalar, ofta lämpligt att bestämma ersättningen med hjälp av schablonmetoder. I enskilda fall kan dock ersättningen behöva beräknas på något annat sätt, t.ex. om det bedrivs någon särskild verksamhet på vattenområdet.

I de allra flesta fall är det oklart var gränsen mellan allmänt och enskilt vatten går och det kan vara svårt och dyrt för den enskilde att ta reda på var gränsen går enligt de hittillsvarande reglerna. Svårigheter att bevisa gränsens läge före övergången till RH 2000 bör inte i allt för stor utsträckning vara till den enskildes nackdel. Om en gräns exempelvis finns utritad på kartor upprättade av myndigheter eller intagen i sjökort, bör det tala till den enskildes fördel även om gränsen har flyttat sig sedan dokumentet upprättades. Någon lagreglerad bevislättnad, som *Vänerns borgs tingsrätt* förespråkar, behövs dock inte. I enlighet med det som gäller inom expropriationsrätten får det i stället överlämnas till rätts-tillämpningen att avgöra vilket beviskrav som ska riktas mot den enskilde (se prop. 1971:122 s. 169 f. och prop. 2009/10:162 s. 53). Hänsyn kan då tas till att det kan vara svårt att visa var en gräns gick före övergången till RH 2000.

Ersättningsprocessen

Kammarkollegiet är den myndighet som företräder staten i frågor om allmänt vatten, se bl.a. 2 § förordningen med instruktion för Kammarkollegiet. Det är därför lämpligt att Kammarkollegiet hanterar eventuella ersättningsanspråk med anledning av övergången till RH 2000. Lantmäteriet bör inom ramen för den samarbetskyldighet som följer av 6 §

myndighetsförordningen (2007:515) vid behov bistå Kammarkollegiet när det gäller bedömningar av om någon är ersättningsberättigad och ersättningsens storlek.

Ersättningsprocessen bör vara snabb, enkel och billig. Kammarkollegiet bör därför vid beslut om ersättning sträva efter att träffa en överenskommelse med den som har framställt ett anspråk som framstår som befogat. I de flesta fall torde nämligen en överenskommelse vara ekonomiskt fördelaktig för både staten och den enskilde. Den osäkerhet som finns kring gränsers sträckning i vattnet kan göra en domstolsprövning oförutsebar och kostsam. Att det i många fall rör sig om begränsade ersättningsbelopp motiverar också att kollegiet strävar efter en förhandlingslösning. Några större avvikelser från de ersättningsnivåer som följer av en tillämpning av expropriationslagen är dock inte avsedda.

Förutom att besluta om ekonomisk ersättning kan Kammarkollegiet medge att en verksamhet eller anläggning, som på grund av de föreslagna ändringarna i gränslagen delvis kommit att befinna sig på allmänt vatten, får disponera det allmänna vattenområdet i fråga. Detta minskar skadan för fastighetsägare och rättighetshavare och inverkar sänkande på ersättningsnivåerna.

Utredningen föreslår att den som anser sig lida ekonomisk skada till följd av övergången till RH 2000 ska framställa sitt anspråk inom fem år. Detta gällde enligt lagen om ersättning för mistad fiskerätt m.m. och den liknande lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt. *Svea hovrätt* och *Samhällsbyggarna* ifrågasätter behovet av en sådan tidsfrist. Enligt regeringens mening är det emellertid viktigt att ersättningsfrågor blir lösta inom rimlig tid. Skadebedömningen bör göras med hänsyn till förhållandena vid lagens ikraftträdande och blir i och med landskapets förändringar svårare att genomföra ju längre tid som går. Den föreslagna tidsgränsen om fem år framstår som väl avvägd. Som utredningen föreslår bör den som inte framställer sitt anspråk inom den tiden förlora rätten till ersättning.

Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan bör inte kunna överklagas. Den som är missnöjd med beslutet bör i stället vara hänvisad till att väcka talan mot staten hos mark- och miljödomstolen. Kammarkollegiet bör föra statens talan i domstolen och vara motpart till den sakägare som yrkar ersättning för minskat vattenområde. Enligt utredningens förslag ska talan väckas inom tre månader från det att den enskilde fått del av Kammarkollegiets beslut. Den som inte väcker talan inom tidsfristen förlorar enligt förslaget rätten till ersättning. Enligt regeringens mening finns det inte skäl för en så kort tidsfrist. Tiden för att väcka talan bör i stället vara ett år från delgivning av Kammarkollegiets beslut (jämför t.ex. 31 kap. 13 § miljöbalken).

Vid rättegången i mark- och miljödomstol gäller som utgångspunkt lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar och rättegångsbalken, se 4 kap. 1 § lagen om mark- och miljödomstolar. Så bör vara fallet också vid handläggningen av ett ersättningsanspråk av det nu aktuella slaget. Som flera remissinstanser, däribland *Svea hovrätt*, påpekar skulle en oinskränkt tillämpning av rättegångsbalken emellertid leda till att fastighetsägare och andra rättighetshavare som förlorar målet får bära rättegångskostnaderna, även om de har haft goda skäl för att få sin talan prövad. En sådan ordning avviker från det som normalt gäller vid pröv-

Prop. 2017/18:135 ning av ersättning i expropriationsmål (7 kap. 1–3 §§ expropriationslagen) och i andra mål av expropriativ karaktär. Exempelvis gäller i mål om ersättning eller inlösen på grund av föreskrifter för bl.a. vattenskyddsområden att den som väcker talan om ersättning har rätt att få sina rättegångskostnader ersatta eller kvittade i första instans, oavsett utgången i målet. Detta under förutsättning att han eller hon hade skälig anledning att få saken prövad (25 kap. 6 § och 31 kap. 4 och 13 §§ miljöbalken). Liknande bestämmelser gäller vid inlösen enligt fastighetsbildningslagen (16 kap. 14 §, 17 kap. 3 § och 18 kap. 2 §).

Det saknas anledning att för de nu aktuella ersättningsanspråken frångå det som gäller för rättegångskostnader i liknande mål. En enskild som förlorar målet men som har haft skälig anledning att väcka en ersättningstalan bör alltså kunna få sina rättegångskostnader ersatta av staten eller kvittade. Detta bör gälla i både under- och överinstans.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De nya reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Lagen om ersättning för minskat vattenområde ska upphöra att gälla vid utgången av 2023. Den ska dock fortsätta att gälla för ersättningsanspråk som har kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023.

Utredningens förslag: Överensstämmer inte med regeringens förslag (se SOU 2015:10 s. 455). Utredningen föreslår att de nya reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2016. Utredningen föreslår inte någon tidsbegränsning av ersättningslagen.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: Med hänsyn till den tid som de återstående leden i lagstiftningsprocessen kan väntas ta och med beaktande av att det krävs viss tid för att sprida information om övergången till RH 2000 föreslås att de nya reglerna träder i kraft den 1 januari 2019.

Regeringen föreslår att den som anser sig lida skada av att RH 2000 införs i gränslagen ska framställa sitt ersättningsanspråk hos Kammarkollegiet före utgången av 2023 (se avsnitt 4.4). Den särskilda lag som föreslås för att hantera ersättningsanspråken kan därmed upphöra att gälla vid utgången av 2023. Lagen bör dock fortsätta att gälla för ersättningsanspråk som har framställts inom tidsfristen.

Regeringen delar *Lagrådets* bedömning att det inte behövs några särskilda övergångsbestämmelser till gränslagen.

Regeringens bedömning: Övergången till RH 2000 som referensnivå för gränsen mellan enskilt och allmänt vatten leder till en mer förutsebar gräns, vilket ökar rättssäkerheten och underlättar för fastighetsägare och företag med verksamhet i havet och de stora sjöarna.

Ett fåtal fastighetsägare och rättighetshavare kan komma att drabbas av en begränsad ekonomisk skada. Statens kostnader för ersättningen till dem kan antas uppgå till 1 miljon kronor över fem år. Kostnaderna finansieras ur Lantmäteriets anslag. Kostnaderna för handläggningen hos Kammarkollegiet och domstolarna kan hanteras inom ram.

Utredningens bedömning: Överensstämmer i allt väsentligt med regeringens bedömning (se SOU 2015:10 s. 448).

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna delar bedömningen eller har ingen invändning mot den. *Kammarkollegiet* anför att ersättningsfrågornas komplexitet och den osäkerhet som finns om hur många ärenden som kommer att gå till domstol innebär att statens kostnader kan bli högre än vad utredningen antar.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för enskilda

Den föreslagna övergången till RH 2000 som referenssystem för att bestämma strandlinjer och vattendjup enligt gränslagen kan förväntas leda till positiva konsekvenser för fastighetsägare och företag. Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten blir enklare att bestämma och det blir lättare att avgöra vad som gäller för fiske och annan verksamhet som bedrivs i vatten. Därmed ökar rättssäkerheten.

För den absoluta huvuddelen av fastigheterna vid Sveriges kust och vid de fyra sjöar som har allmänt vatten innebär förslagen ingen nämnbar förändring av det enskilda vattenområdet. Det kan dock förekomma ett begränsat antal fall där övergången innebär att gränsen mellan enskilt och allmänt vatten ändras till den enskilde fastighetsägarens nackdel, exempelvis i de delar av norra Sverige där landhöjningen är stor och där det samtidigt är långgrund. I sällsynta fall kan även gränsen mellan två fastigheter ändras. De enskilda som förlorar vatten kommer att ha möjlighet att ansöka om ersättning för sin skada. Detsamma gäller en innehavare av särskild rätt till en fastighet, om han eller hon lider skada på grund av att fastighetens vattenområde minskar.

Konsekvenser för det allmänna

Kommuner och statliga myndigheter som bedriver verksamhet i havet eller i någon av de fyra sjöar som har allmänt vatten gynnas av förslagen på samma sätt som enskilda som bedriver sådan verksamhet. Detsamma gäller kommunerna och staten i egenskap av fastighetsägare i dessa områden. Den föreslagna övergången till RH 2000 underlättar dessutom myndigheternas verksamhet på andra sätt. Detta gäller särskilt för Lantmäteriet och Sjöfartsverket eftersom det blir enklare att upprätta tydliga och precisa kartor och sjökort. En fast gräns underlättar också

Prop. 2017/18:135 fastighetsbestämningar och Kammarkollegiets och andra myndigheters beslutsfattande i frågor som rör allmänt vatten.

Förslagen kan medföra ökade kostnader för det allmänna under några år. Det handlar dels om kostnader för att ersätta berörda fastighetsägare och rättighetshavare, dels om handläggningskostnader hos Kammarkollegiet och domstolarna. Det är svårt att uppskatta hur många fastighetsägare och rättighetshavare som kan komma att lida ekonomisk skada till följd av övergången till RH 2000. Troligtvis rör det sig om ett ytterst begränsat antal. Ersättningen ska bestämmas enligt expropriationslagen. Det saknas emellertid rättspraxis om ersättning för förlorat vattenområde. Det är därmed svårt att bedöma hur mycket ersättningarna kan uppgå till. Utredningen gör följande analys (s. 450):

Det som gör att vattenområden kan ha ett marknadsvärde, generellt sett, är främst att de kan ha ett fiskevärde. Det finns dock inget ortprismaterial för vattenområden, vilket gör det svårt att bestämma marknadsvärdet. I exempelvis fastighetstaxeringen ges inte vatten något värde. En jämförelse med de taxeringsvärden som sätts på impediment inom skogsmark, dvs. myrmark och berghällar etc., kan dock ge en viss ledning om vilka värdenivåer det skulle kunna handla om. Taxeringsvärdena för skogliga impediment ligger på i storleksordningen 400–4 000 kronor/ha, beroende på belägenhet i landet. Motsvarande marknadsvärdenivåer blir 600–6 000 kronor/ha. Dessa belopp beror i huvudsak av jaktvärdet. Generellt sett bör jaktvärdet vara betydligt högre än fiskevärdet. Det innebär att vattenvärde rimligen ligger i den nedre delen av intervallet ovan. En kvalificerad gissning kan vara ett vattenvärde i storleksordningen 1 000–2 000 kronor/ha, motsvarande 10–20 öre/m².

Nästa steg är att bedöma hur stora vattenarealer som dessa belopp ska tillämpas på. Ett hypotetiskt exempel är följande. En landhöjning på 10 cm ger ett tillskott av 10 meter vatten om man utgår från 3-meterskurvan. Om en landrensa på 10 km berörs av denna landhöjning, så blir tillskottet av vattenareal $10 \times 10\,000 = 100\,000$ m². Värdet blir därmed 10 000–20 000 kronor. En landrensa på 100 km ger ett belopp om 100 000–200 000 kronor. [...]

För att få en mer realistisk bild av ersättningsbeloppen måste hänsyn tas till tidsaspekten, dvs. den tidshorisont som bör tillämpas vid skadeberäkningen. Beloppen ska diskonteras till nutid om det handlar om förväntade framtida skador. Vid 30 års kalkylhorisont och 3 procents kalkylränta, blir diskonteringsfaktorn cirka 0,4. Beloppen i exemplet ovan blir då 4 000–8 000 kronor respektive 40 000–80 000 kronor. Dessa belopp framstår som mer realistiska för framtida skador.

Speciella skador kan uppstå om det bedrivs, eller sannolikt kommer att bedrivs, någon speciell verksamhet på fastigheten, till exempel vindkraftverk, fiske- eller musselodling, sandtäkt etc., alltså en verksamhet som är specifik för en viss fastighet. Sådan ersättning går inte att uppskatta i förväg, utan måste beräknas för varje särskilt fall där ekonomisk skada inträffar. Det går således inte att schablonmässigt förutse vilka ersättningsbelopp det kan komma att handla om. Sannolikt bör det dock inte röra sig om särskilt många fall.

Utredningen bedömer utifrån detta att den sammanlagda ersättningen inte kommer att överstiga 1 miljon kronor. Det saknas anledning att ifrågasätta den bedömningen. Kostnaderna kan slås ut över en femårsperiod och finansieras ur Lantmäteriets anslag (jämför prop. 2017/18:1 utg. omr. 18 avsnitt 3.7.6).

Även de kostnader som kan uppstå på grund av domstolsprocesser är svåra att uppskatta. *Kammarkollegiet* anför att ett större antal processer i domstol kan leda till kostnader som överstiger det allmännas kostnader för ersättningen i sig. Sannolikt berörs dock endast ett fåtal fastigheter och kostnaderna bör därmed bli begränsade. Ökade kostnader hos *Kammarkollegiet* och domstolarna kan därför hanteras inom ram. Kostnaderna för det begränsade bistånd som Lantmäteriet kan behöva ge *Kammarkollegiet* kan också hanteras inom ram.

Berörda myndigheter får vissa kostnader för information till allmänheten om förslagen och möjligheten att begära ersättning. Dessa kostnader är dock marginella och kan hanteras inom ram.

Förslagen kan inte antas få konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för det kommunala självstyret. De strider inte mot de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till den Europeiska unionen.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

1 § Vattenområde i havet, *Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland* är allmänt vatten, om det inte är enskilt vatten på grund av att det hör till fastigheterna enligt denna lag.

Inget annat vattenområde är allmänt vatten.

Paragrafen, som är utformad i enlighet med *Lagrådets* förslag, anger var det finns allmänt vatten och hur gränsen mellan allmänt och enskilt vatten bestäms. Den ändras så att även andra vattenområden än havet behandlas i paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

De fastigheter som finns vid hav eller sjöar sträcker sig i många fall ett visst avstånd ut i vattnet. Det vattenområde som omfattas av fastigheten benämns enskilt vatten och tillkommer alltså fastighetsägaren medan vattnet utanför det enskilda vattnet benämns allmänt vatten. *Kammarkollegiet* företräder allmänt vatten för statens räkning, se bl.a. 2 § förordningen (2007:824) med instruktion för *Kammarkollegiet*. Den yttre gränsen för allmänt vatten utgörs av Sveriges territorialgräns.

Av *första stycket* framgår att allmänt vatten förekommer i havet och i *Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland*. Vattnet i havet och dessa fyra sjöar är allmänt, om det inte enligt lagens bestämmelser anses tillhöra fastigheterna och därmed utgör enskilt vatten. Förekomsten av allmänt vatten i sjöarna regleras enligt den hittillsvarande ordningen i 5 §, som nu får ett nytt innehåll.

Prop. 2017/18:135 Av *andra stycket*, som är nytt, följer att det i övriga insjöar och vattendrag bara finns enskilt vatten. I den hittillsvarande regleringen följer detta av 5 §.

2 § Till fastigheterna hör

1. allt vatten inom 300 meter från *strandlinjen på* fastlandet eller från *strandlinjen på en minst 100 meter lång ö*,

2. *allt vatten inom den längs stranden följande kurvan för högst 3 meters djup, om kurvan går längre ut än det som följer av 1, och*

3. allt vatten som har förbindelse med *öppet vatten endast över sådant vatten som omfattas av 1 eller 2.*

Första stycket 3 gäller inte för vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarn till och med Hake fjord.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om vilket vatten som hör till fastigheterna. Ändringarna innebär att det enskilda vattnets omfattning i de stora sjöarna regleras direkt i paragrafen och inte, som hittills, genom en hänvisning i 5 §. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Enligt *första stycket punkt 1* är allt vatten inom 300 meter från fastlandets strandlinje enskilt. För att en ö på motsvarande sätt ska kunna tillgodoräkna sig enskilt vatten krävs att ön är minst 100 meter lång. Mindre öar ger alltså inte upphov till enskilt vatten (jämför 7 §). Det förtydligas att de 300 meterna räknas från strandlinjen på fastlandet eller på ön.

Första stycket punkt 2 kompletterar 300-metersregeln i punkt 1 i fråga om långgrunda vattenområden. På de platser där det 300 meter från strandlinjen inte är djupare än 3 meter (med undantag för isolerade djuphålor, se SOU 1947:47 s. 66 med hänvisning till plansch 1), går gränsen mot allmänt vatten längre ut, nämligen där vattnet blir djupare än 3 meter (den s.k. 3-metersdjupkurvan).

Punkterna 1 och 2 utgör tillsammans den s.k. strandvattenregeln. I 8 § anges vilken vattennivå i höjdsystemet RH 2000 som används som utgångspunkt när strandlinjens läge och vattendjupet bestäms.

Första stycket punkt 3 innehåller den s.k. enklavregeln. I punkten används uttrycket *öppet vatten* i stället för det hittillsvarande uttrycket *öppna havet*. Ändringen är en anpassning till att de sjöar som har allmänt vatten regleras direkt i paragrafen. Någon ändring i sak är inte avsedd. Med *öppet vatten* i en sjö avses sjöns öppna huvuddel.

Enligt enklavregeln ska allt vatten som har förbindelse med *öppet vatten endast över enskilt vatten enligt punkterna 1 och 2* också vara enskilt. Det innebär t.ex. att ett vattenområde i en vik är enskilt, om den enda förbindelsen med *öppet vatten* går genom ett sund som är så trångt eller grunt att vattnet där är enskilt enligt punkt 1 eller 2. Regeln motverkar på detta sätt att det uppstår mindre enklaver av allmänt vatten inne i skärgården.

Av *andra stycket* framgår att enklavregeln i första stycket punkt 3 inte gäller vid kuststräckan i Bohuslän mellan Gullmarn och Hake fjord. Där kan ett vattenområde alltså vara allmänt även om det saknar förbindelse med *öppna havet* över annat än enskilt vatten. Liksom hittills är det den Hake fjord som ligger söder om Stenungsund, mellan Tjörn och fastlandet, som avses.

3 § Vid *ostkusten och sydkusten*, från gränsen mot Finland till Listershuvud i Blekinge, och i *Vänern, Vättern, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland* hör till fastigheterna även allt vatten som har *någon* annan förbindelse med *öppet vatten* än *en sådan som anges* i 2 § första stycket 3, om förbindelsen inte är bredare än en kilometer räknat från strandlinjen på fastlandet eller från strandlinjen på en minst 100 meter lång ö.

Första stycket gäller inte vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar som helt *skiljs* från fastlandet av vatten som har *en* förbindelse med *öppet vatten som är bredare* än en kilometer räknat på *det sätt som anges* i första stycket.

Paragrafen innehåller den s.k. kilometerregeln, som utvidgar det enskilda vattnet i vissa angivna områden. Den ändras så att den förutom fastigheterna vid delar av havskusten också omfattar fastigheterna runt de stora sjöarna. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Enligt *första stycket* är ett vattenområde, som visserligen har en förbindelse med öppet vatten över vatten som inte är enskilt enligt 2 § första stycket 1 eller 2, ändå enskilt om förbindelsen inte är bredare än en kilometer. Bredden räknas från fastlandet eller från en ö som är minst 100 meter lång. Det förtydligas att beräkningen ska utgå från fastlandets eller öns strandlinje. Strandlinjens läge bestäms enligt 8 §.

I kommentaren till 2 § beskrivs vad som avses med öppet vatten.

Kilometerregeln gäller enbart för kuststräckan från riksgränsen mot Finland i norr till Listershuvud i Blekinge i söder och i de fyra sjöar som har allmänt vatten. På dessa platser innebär kilometerregeln att vattnet inne i skärgården och i trängre vikar är enskilt i större utsträckning än det som följer av strandvattenregeln och enklavregeln i 2 §. På Västkusten och vid skånska kusten kan fastighetsägarna däremot endast tillgodoräkna sig enskilt vatten enligt 2 §.

Andra stycket, som undantar vissa friliggande öar från kilometerregeln, är oförändrat i sak.

4 § I Norrbottens län *hör till fastigheterna även* allt vatten *i havet* vid *Torneälvens* mynning innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, därifrån norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och därifrån österut till Seskarö.

I Kalmar län hör till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

– allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Åskeskär,

– Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Stora Stångskär och Bussan,

– allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets–Bredhäll–Boskärs nordöstra udde–Lilla Örsskären–Stora Örsskären–Logen–Lilla Ljusklubben–Soen,

– allt vatten innanför linjen Tjudö sydöstra udde–Träthällarnas huvudö–Långgrunds norra udde–Slobbsudden–Oxlenäs–Sandö nordspets–Taktö nordspets–Taktö ostspets–Yttre Eneskärsbåde–Eneskärs sydöstra udde–Vällöromps nordöstra udde–Vällöromps sydspets–Stora Sillekroks ostspets–Gåsö ostspets, och

– allt vatten innanför linjen Stångskärs sydspets–Pata Eneskärs nordöstra udde–Pata Eneskärs sydspets–Lilla Millgrund–Eneskärskläppens ostspets–Eneskärs ostspets–Långskärs sydöstra udde–

I paragrafen finns särskilda bestämmelser för vissa delar av havskusten i Norrbottens län och Kalmar län. Ändringarna innebär att ortnamnen uppdateras till de namnformer som i dag används i bl.a. allmänna kartor. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

5 § *I Idefjorden i Bohuslän hör till fastigheterna även allt vatten som har förbindelse med öppet vatten endast över enskilt vatten eller norskt vatten.*

Paragrafen får ett nytt innehåll. Den anger vad som gäller för vattnet i Idefjorden vid riksgränsen mot Norge. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Bestämmelsen innebär att allt vatten i Idefjorden som har förbindelse med det öppna havet bara över enskilt eller norskt vatten också är enskilt. Härigenom undviks att det uppkommer enklaver med allmänt vatten längs med riksgränsen.

6 § *I Hjälmaran hör till fastigheterna även allt det vatten som begränsas i norr av skärgården mellan Biskopsvrak och Vinöns nordvästra udde och i öster av Vinön och linjen Vinöns sydvästra udde–Inre Fåran och Yttre Fåran–Rönnberget–Djursnäsudde.*

I Storsjön i Jämtland hör till fastigheterna även allt det vatten som mot Storsjöflaket begränsas av räta linjer Andersöns nordvästra udde–Norderöns nordspets–Verköns nordspets–Hammarnäsudden.

Paragrafen innehåller särskilda bestämmelser för Hjälmaran och Storsjön. Ändringarna innebär att ortnamnen uppdateras till de namnformer som i dag används i bl.a. allmänna kartor. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

7 § *Om det finns allmänt vatten vid en ö som utgör en fastighet eller en del av en sådan, ska gränsen mot det allmänna vattnet anses följa strandlinjen.*

Paragrafen anger var gränsen mot allmänt vatten går vid öar som är fastighetsindelade men som omges av allmänt vatten. Ändringarna innebär bl.a. att den överflödiga upplysningen att strandlinjen ska bestämmas enligt 8 § tas bort. Detta är ingen ändring i sak. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

8 § *Strandlinjer och vattendjup ska vid tillämpningen av denna lag bestämmas utifrån följande nivåer i Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000):*

- i havet 0,00 meter,
- i Väneren 44,21 meter,
- i Vättern 88,77 meter,
- i Hjälmaran 22,44 meter, och
- i Storsjön i Jämtland 293,28 meter.

I paragrafen anges vilka vattennivåer som ska gälla vid en tillämpning av lagen. Ändringarna innebär att höjdsystemet RH 2000 införs som referenssystem för strandlinjer och vattendjup. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

För att kunna bestämma gränsen mellan enskilt och allmänt vatten krävs ofta att strandlinjens läge eller vattendjupet bestäms (se 2, 3 och 7 §§). Enligt paragrafen görs detta utifrån vissa fasta nivåer i höjdsystemet RH 2000 och inte, som hittills, utifrån normalt medelvattenstånd (i havet) eller vissa fixpunkter (i sjöarna). För havet används nollnivån i RH 2000 som utgångspunkt för att bestämma strandlinjer och vattendjup. För sjöarna gäller andra särskilt angivna referensnivåer. Den faktiska strandlinjen eller det faktiska vattendjupet saknar alltså betydelse.

7.2 Förslaget till lag om ersättning för minskat vattenområde

Rätt till ersättning

1 § En fastighetsägare har enligt denna lag rätt till ersättning av staten för sin skada, om fastighetens vattenområde minskar på grund av att strandlinjer och vattendjup enligt lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde ska bestämmas utifrån nivåer i Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000).

Den som har en särskild rätt till fastigheten har också rätt till ersättning enligt första stycket, om han eller hon lider skada på grund av att fastighetens vattenområde minskar.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om statens ersättningsskyldighet för minskat vattenområde på grund av ändringarna i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde (gränslagen). Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Av *första stycket* framgår att lagen är tillämplig på det fallet att en fastighets vattenområde minskar på grund av att höjdsystemet RH 2000 införs som referenssystem i gränslagen.

För att avgöra var gränsen går mellan allmänt vatten och det vatten som hör till fastigheterna (enskilt vatten) måste i normalfallet strandlinjen och vattendjupet bestämmas (se bl.a. 2 § i gränslagen). Enligt den hittills gällande regleringen bestäms strandlinjen och vattendjupet utifrån förhållandena vid normalt medelvattenstånd i havet och utifrån vissa närmare angivna höjdmått i de fyra sjöar som har både allmänt och enskilt vatten. Ändringarna i 8 § i gränslagen innebär att strandlinjen och vattendjupet – och därmed gränsen mot allmänt vatten – fortsättningsvis ska bestämmas utifrån vissa angivna nivåer i RH 2000. Detta medför att gränsen mot allmänt vatten blir fast. På grund av ändringarna kan delar av vissa vattenområden som är enskilda bli allmänt vatten. I sällsynta fall kan ändringarna också leda till att gränsen mellan fastigheter påverkas. En fastighetsägare som får sitt vattenområde minskat har enligt det aktuella stycket rätt till ersättning av staten för sin skada. Ersättningens storlek bestäms enligt 3 §.

Av *andra stycket* följer att även den som innehar en särskild rätt till en fastighet har rätt till ersättning av staten, om han eller hon lider skada på grund av att fastighetens vattenområde minskar när RH 2000 införs i gränslagen. Den ersättningsberättigade kretsen omfattar innehavare av nyttjanderätt, servitut, rätt till elektrisk kraft och andra liknande rättig-

Prop. 2017/18:135 heter som är knutna till fastigheten, jämför 1 kap. 2 § expropriationslagen (1972:719). Det kan t.ex. gälla en person som har nyttjanderätt för fiske i ett vattenområde. Däremot omfattas inte en panträttshavare.

2 § Rätten till ersättning förutsätter att ett ersättningsanspråk kommit till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023. Annars är rätten till ersättning förlorad.

I paragrafen anges vad en skadelidande ska göra för att inte förlora sin rätt till ersättning. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Av paragrafen framgår att fastighetsägare och andra rättighetshavare ska ha lämnat in sina ersättningsanspråk till Kammarkollegiet före utgången av 2023. Den som inte ger in sitt anspråk inom denna tid förlorar sin eventuella rätt till ersättning.

Ersättnings storlek

3 § När ersättningen bestäms ska 4 kap. expropriationslagen (1972:719) tillämpas.

I paragrafen finns en bestämmelse om hur ersättningen för ett förlorat vattenområde ska beräknas. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Ersättningen till en fastighetsägare eller rättighetshavare som skadas ekonomiskt på grund av att RH 2000 införs som referenssystem i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde bestäms med tillämpning av expropriationslagen. Ett minskat vattenområde kompenseras främst genom intrångsersättning enligt 4 kap. 1 § i den lagen. Ersättningen bestäms då till ett belopp som motsvarar den minskning av fastighetens eller rättighetens marknadsvärde som uppkommer på grund av övergången till RH 2000. På detta belopp har den skadelidande rätt till ett påslag om 25 procent. Utöver intrångsersättning ska även annan ekonomisk skada för ägaren eller rättighetshavaren ersättas.

Vid expropriation av enbart en mindre del av en fastighet kan det vara svårt att påvisa någon skillnad i marknadsvärdet före och efter expropriationen. Så torde också ofta vara fallet med ersättning enligt denna lag. För sådana fall finns det möjlighet till s.k. direktuppskattning av ersättningen. Då bestäms ersättningen till ett visst belopp per kvadratmeter vattenområde som förloras. I ett sådant fall kan ersättningen bestämmas med hjälp av schablonmetoder.

Ett vattenområdes marknadsvärde hänger typiskt sett nära samman med områdets fiskevärde. Ersättningen kan också påverkas av om det bedrivs någon särskild verksamhet på fastighetens vattenområde, som t.ex. en fisk- eller musselodling, eller om där finns någon särskild anläggning, t.ex. ett vindkraftverk. Om fastigheten belastas av en nyttjanderätt eller ett servitut, som berör vattenområdet, har även det betydelse för marknadsvärdet.

Ersättningen bestäms med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för övergången till den nya referensnivån. Detta utgör därmed den s.k. värdetidpunkten, jämför 4 kap. 4 § expropriationslagen.

Utgångspunkten är att den enskilde som har begärt ersättning har bevisbördan för ett påstående om att ett vattenområde har minskat i omfattning och att han eller hon har rätt till ersättning. I enlighet med det

som gäller inom expropriationsrätten lämnas det till rättstillämpningen att avgöra vilket beviskrav som ska riktas mot den enskilde (se prop. 1971:122 s. 169 f. och prop. 2009/10:162 s. 53). Hänsyn kan t.ex. tas till att det kan vara svårt att visa var en gräns gick före övergången till RH 2000.

Handläggning av ett ersättningsanspråk

4 § Ett ersättningsanspråk ska framställas hos Kammarkollegiet, som beslutar om ersättning för statens räkning.

Ersättningsanspråket ska vara skriftligt.

Paragrafen slår bl.a. fast Kammarkollegiets behörighet att besluta om ersättning för statens räkning. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Enligt *första stycket* ska ersättningsanspråk framställas hos Kammarkollegiet, som beslutar om ersättning för statens räkning. Kammarkollegiet är den myndighet som företräder allmänt vatten för statens räkning, se bl.a. 2 § förordningen (2007:824) med instruktion för Kammarkollegiet. Förutom att besluta om ekonomisk ersättning enligt denna lag kan kollegiet därför medge att en verksamhet eller anläggning, som på grund av övergången till RH 2000 helt eller delvis kommit att befinna sig på allmänt vatten, får disponera det allmänna vattenområdet i fråga.

I *andra stycket* anges att ett ersättningsanspråk ska vara skriftligt.

I 5–6 §§ finns det bestämmelser om handläggningen av ett ersättningsanspråk. I övrigt gäller förvaltningslagen (2017:900), som träder i kraft den 1 juli 2018.

5 § Vid handläggningen av ett ersättningsanspråk ska Kammarkollegiet genom förhandling sträva efter att träffa en överenskommelse om ersättningen med den som har framställt anspråket.

I paragrafen finns bestämmelser om Kammarkollegiets handläggning av ett ersättningsanspråk. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Av paragrafen framgår att Kammarkollegiet i sin handläggning ska sträva efter att träffa en överenskommelse med den sökande. Om det är uppenbart att ett ersättningsanspråk är ogrundat, t.ex. om den sökande varken äger fastigheten eller innehar någon särskild rättighet knuten till den, kan Kammarkollegiet genast besluta att någon ersättning inte ska betalas. Om påståendet om skada däremot stöds av omständigheterna, ska Kammarkollegiet försöka finna en lösning förhandlingsvägen.

Några större avsteg från de ersättningsnivåer som följer av tillämpningen av 4 kap. expropriationslagen (1972:719) är inte avsedda. Men de osäkerheter som kan finnas, t.ex. beträffande fastighetsgränserna före övergången till RH 2000, innebär att en överenskommelse i många fall framstår som ekonomiskt fördelaktigt för både staten och den enskilde. Alternativet kan vara kostsamma utredningar och en domstolsprocess med osäker utgång. Dessutom rör det sig i många fall om begränsade ersättningsbelopp.

Om det av omständigheterna framgår att en överenskommelse inte kommer att kunna träffas inom rimlig tid, kan Kammarkollegiet fatta ett beslut om ersättningen utan vidare förhandling. Kollegiet behöver alltså

Prop. 2017/18:135 inte försöka förhandla med en sökande som inte är intresserad av en förhandling eller som gör sig oanträffbar.

6 § Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan ska delges den enskilde. Beslutet får inte överklagas.

I paragrafen finns ytterligare bestämmelser om handläggningen av ett ersättningsanspråk. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Första stycket anger att Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan ska delges den enskilde.

Enligt *andra stycket* får Kammarkollegiets beslut i ersättningsfrågan inte överklagas. Den som är missnöjd med kollegiets beslut är i stället hänvisad till att väcka talan vid mark- och miljödomstolen enligt 7 §.

Talan i domstol

7 § Om den som har framställt ett ersättningsanspråk inte är nöjd med Kammarkollegiets beslut, får han eller hon väcka talan mot staten vid den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten ligger.

En talan ska väckas inom ett år från den dag då Kammarkollegiets beslut delgavs den enskilde. Om det inte görs, är rätten att väcka talan förlorad.

Kammarkollegiets beslut ska innehålla en upplysning om det som sägs i första och andra styckena.

I paragrafen anges hur en enskild som är missnöjd med Kammarkollegiets beslut ska gå till väga. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Den som har framställt ett anspråk om ersättning hos Kammarkollegiet och är missnöjd med kollegiets beslut får enligt *första stycket* väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen. Talan ska väckas vid den domstol inom vars område fastigheten ligger. Vid rättegången gäller lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar och rättegångsbalken, när det inte finns avvikande bestämmelser i denna lag.

Andra stycket innehåller en frist för väckande av en talan. Om den enskilde inte väcker talan inom ett år från den dag då Kammarkollegiets beslut delgavs honom eller henne, är rätten att väcka talan förlorad.

Av *tredje stycket* framgår att Kammarkollegiets beslut ska innehålla en upplysning om hur den som är missnöjd med beslutet ska göra för att väcka talan mot staten.

8 § Rätten får besluta att staten ska ersätta den enskilde för hans eller hennes rättegångskostnad eller att vardera parten ska stå för sin egen rättegångskostnad, även om den enskilde har förlorat målet. En förutsättning är att den enskilde hade skälig anledning att få saken prövad.

Paragrafen innehåller en specialregel för rättegångskostnadernas fördelning. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Paragrafen innebär att en fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt som har väckt talan mot staten enligt 7 § kan få sina rättegångskostnader ersatta eller kvittade, även om han eller hon förlorar målet. Regeln är tillämplig både när talan ogillas och när den endast delvis bifalls. Målet ska ha avgjorts efter en prövning i sak (jämför prop. 2007/08:95 s. 565). En förutsättning är dock att den som har väckt talan

haft skälig anledning att få saken prövad. I det ligger bl.a. att det på objektiv grund ska ha framstått som befogat att väcka talan. Detta kan vara fallet om bevisfrågorna, t.ex. beträffande ett vattenområdes storlek, är svårbedömda. Paragrafen utgör ett avsteg till förmån för den enskilde från huvudregeln i 18 kap. rättegångsbalken om att den part som förlorar målet ska ersätta motpartens rättegångskostnad.

9 § Kammarkollegiet företräder staten vid talan inför domstol om ersättning enligt denna lag.

Av paragrafen framgår att Kammarkollegiet företräder staten inför domstol i mål om ersättning enligt denna lag. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2. Lagen upphör att gälla vid utgången av 2023. Den ska dock fortfarande gälla för ersättningsanspråk som har kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 januari 2019. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Punkt 2 anger att lagen upphör att gälla vid utgången av 2023, dvs. när fristen för att framställa ett ersättningsanspråk hos Kammarkollegiet går ut enligt 4 § andra stycket. Lagen gäller dock även efter utgången av 2023 för sådana ersättningsanspråk som har framställts hos Kammarkollegiet inom tidsfristen. Det innebär att den som har framställt ett ersättningsanspråk i rätt tid har möjlighet att väcka talan vid mark- och miljödomstolen även efter utgången av 2023. Talan måste dock väckas inom ett år från delgivningen av Kammarkollegiets beslut (7 § andra stycket).

Sammanfattning av betänkandet Gränser i havet (SOU 2015:10) i nu aktuell del

Förslag relaterade till allmänt vatten/enskilt vatten

Betänkandet innehåller också en analys av den historiska bakgrunden till statens dispositionsrätt till allmänt vatten i havet och i Väneren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland (kapitel 8). Vidare analyseras lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde och vilka regler som gäller för att bestämma gränsen mellan enskilt och allmänt vatten (kapitel 7). [...]

Som en konsekvens av den pågående övergången till ett nytt svenskt referenssystem för höjd- och djupangivelser, RH 2000, föreslås ett antal ändringar i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde (kapitel 7). Enligt förslaget ska gränsen mellan fastigheter och allmänt vatten i havet utgå från nollnivån i RH 2000. I de fyra sjöarna anges specifika referensnivåer i RH 2000. I anslutning till detta föreslås vidare en ny lag som ger rätt till ersättning från staten för den som lider ekonomisk skada till följd av övergången till en ändrad referensnivå.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 januari 2016.

Förslag till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

dels att 5 § ska upphöra att gälla,

dels att 1–4 och 6–8 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vattenområde i havet är allmänt (allmänt vatten), där det *ej* ingår i fastigheterna (enskilt vatten).

Vattenområde i havet *inom Sveriges sjöterritorium* är allmänt (allmänt vatten), där det *inte* ingår i fastigheterna (enskilt vatten).

I annat vattenområde än havet finns allmänt vatten endast i Vänern, Vättern, Hjälmarén och Storsjön i Jämtland.

2 §

Till fastigheterna *hänföres i havet*

Till fastigheterna *hör*

1. allt vatten inom trehundra meter från fastlandet eller från ö av minst etthundra *meters* längd ävensom, på de ställen där den stranden följande kurvan för högst tre meters djup går längre ut, allt vatten inom denna djupkurva; samt

1. allt vatten inom trehundra meter från fastlandet eller från *en* ö som är minst etthundra *meter* lång,

2. allt vatten inom den längs stranden följande kurvan för högst tre meters djup på de ställen där denna går längre ut än vad som följer av punkten 1, samt

2. allt vatten, som har förbindelse med öppna havet *allenast* över vatten som *nu sagts*;

3. allt vatten som har förbindelse med öppna havet *endast* över sådant vatten som omfattas av punkterna 1 eller 2. Detta gäller dock *inte* för vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarsfjorden till och med Hakefjorden

dock att *ej* på grund av vad under 2 upptagits vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarsfjorden till och med Hakefjorden må hänföras till fastigheterna.

Första stycket 3 gäller även för vatten i Idefjorden som avgränsas av territorialgränsen så att det därutöver har förbindelse med öppna havet endast över sådant vatten som omfattas av punkterna 1 eller 2.

3 §

Vid rikets östra och södra kuster

Vid kuststräckan från gränsen

från gränsen mot Finland till Listershuvud i Blekinge hänföres till fastigheterna *tillika* allt vatten, som *väl* har annan förbindelse med öppna havet än i 2 § 2 *angives* men *ej* av större bredd än en kilometer räknat från fastlandet eller från ö *av* minst etthundra *meters* längd.

Denna bestämmelse skall dock ej äga tillämpning beträffande vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar, *vilka från fastlandet helt skiljas* av vatten som har förbindelse med öppna havet av större bredd än en kilometer räknat på sätt i första stycket sägs.

mot Finland *i norr* till Listershuvud i Blekinge *hör* till fastigheterna allt vatten som har annan förbindelse med öppna havet än vad som *anges* i 2 § 3 men *där förbindelsen inte är* av större bredd än en kilometer räknat från fastlandet eller från *en ö som är* minst etthundra *meter* lång.

Första stycket gäller inte beträffande vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar, *som helt skiljs från fastlandet* av vatten som har förbindelse med öppna havet av större bredd än en kilometer räknat på *det* sätt *som anges* i första stycket.

4 §

I Norrbottens och Kalmar län *hänföras* till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

I Norrbottens län vid Torne älvs mynning allt vatten innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, *därifrån* norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och *därifrån* österut till Seskarö; *samt*

i Kalmar län

allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Äskeskär, Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Idö Stångskär och Bussan,

allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets – Vinö Bredhäll – Boskärs nordöstra udde – Örskärens östra udde – Logen – Lilla (Södra) Ljusklubb – Soen,

allt vatten innanför linjen Tjudö sydöstra udde – Träthällarnas huvudö – Långgrunds norra udde – Slobbsudden – Oxlenäs – Sandö nordspets – Taktö nordspets – Taktö

I Norrbottens och Kalmar län *hör* till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

I Norrbottens län vid Torneälvens mynning allt vatten innanför en linje från gränsen mot Finland *innanför följande begränsningslinjer; från en punkt på gränsen mot Finland* vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, *vidare* norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och *därifrån* österut till Seskarö; *och*

i Kalmar län

allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Äskeskär, Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Idö Stångskär och Bussan,

allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets – Bredhäll – Boskärs nordöstra udde – Lilla Örskären – Stora Örskären – Logen – Lilla Ljusklubben – Soen,

allt vatten innanför linjen Tjudö sydöstra udde – Träthällarnas huvudö – Långgrunds norra udde – Slobbsudden – Oxlenäs – Sandö nordspets – Taktö nordspets – Taktö

ostspets – *Eneskärs yttre både* –
Eneskärs sydöstra udde –
Vällörumps nordöstra udde –
Vällörumps sydspets – Stora
Sillekroks ostspets – Gåsö ostspets,
samt

allt vatten innanför linjen
Stångskärs sydspets – Pata *Enskärs*
nordöstra udde – Pata *Enskärs*
sydspets – Lilla Millgrund –
Enskärskläppens ostspets – *Ryssby*
Enskärs ostspets – *Långskärs*
sydöstra udde – *Stånggrund* –
sydöstra udden av *Ryggås* – Stora
Rocknekalvens ostspets –
Skäggenäslandets nordspets.

ostspets – *Yttre Eneskärsbåde* –
Eneskärs sydöstra udde –
Vällörumps nordöstra udde –
Vällörumps sydspets – Stora
Sillekroks ostspets – Gåsö ostspets,
och

allt vatten innanför linjen
Stångskärs sydspets – Pata *Eneskärs*
nordöstra udde – Pata *Eneskärs*
sydspets – Lilla Millgrund –
Enskärskläppens ostspets –
Eneskärs ostspets – *Långskärs*
sydöstra udde – *Stånggrundet* –
sydöstra udden av *Ryggås* – Stora
Rocknekalvens ostspets – *Skägge-*
näs nordspets.

6 §

I Hjälmarens och Storsjön
hänförs till fastigheterna även
följande vattenområden:

i *Hjälmarens* allt det vatten som
begränsas i norr av skärgården
mellan *Vraklandet* och Vinöns
nordvästra udde samt i öster av
Vinön och linjen Vinöns sydvästra
udde – *Fåran* – *Ramberget* –
Djurnäsudde; och

i *Storsjön* allt det vatten som
mot Storsjöflaket begränsas av räta
linjer Andersöns nordvästra udde –
Norderöns nordspets – *Värköns*
nordspets – *sydöstra udden av*
Hammarnäslandet

I Hjälmarens och Storsjön *hör* till
fastigheterna även följande
vattenområden:

i *Hjälmarens* allt det vatten som
begränsas i norr av skärgården
mellan *Biskopsvrak* –
Lindholmsbergen – *Äspholmens*
norra udde – Vinöns nordvästra
udde samt i öster av Vinön och
linjen Vinöns sydvästra udde –
Inre Fåran och *Yttre Fåran* –
Rönnerget – *Djurnäsudde*; och

i *Storsjön* allt det vatten som
mot Storsjöflaket begränsas av räta
linjer Andersöns nordvästra udde –
Norderöns nordspets – *Verköns*
nordspets – *Hammarnäsudden*.

7 §

Finnes allmänt vatten vid ö,
vilken utgör fastighet eller del därav,
skall gränsen mot det allmänna
vattnet anses följa strandlinjen
bestämd *på sätt nedan sägs.*

Om det finns allmänt vatten vid
en ö, som är fastighetsindelad, ska
gränsen mot det allmänna vattnet
anses följa strandlinjen bestämd
enligt 8 §.

8 §

Strandlinjer och vattendjup *skola*
vid tillämpningen av denna lag
bestämmas efter förhållandena vid
följande vattenstånd:

i havet *normalt medelvatten-*
stånd;

i Vänern 3,60 meter *över nedre*

Strandlinjer och vattendjup *ska*
vid tillämpningen av denna lag
refereras till nivåer i höjdsystemet
RH 2000 enligt följande:

i havet 0,00 meter,

i Vänern 44,22 meter,

i Vättern 88,76 meter,

Prop. 2017/18:135
Bilaga 2

*slusströskeln vid Sjötorp;
i Vättern 2,97 meter över västra
slusströskeln vid Motala;
i Hjälmarén 2,77 meter över
södra slusströskeln vid Notholmen;
samt
i Storsjön 292,45 meter över
nollplanet i det höjdsystem, som
ligger till grund för sjöns reglering.*

*i Hjälmarén 22,40 meter, och
i Storsjön 293,25 meter.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Om övergången till en ny referensnivå för bestämmande av gräns mot allmänt vattenområde enligt 8 § lagen (1950:595) om allmänt vattenområde medför att en fastighets vattenområde minskar så att ekonomisk skada uppkommer, har fastighetens ägare och andra rättighetshavare rätt till ersättning av staten.

2 § Ersättningen ska bestämmas enligt 4 kap. expropriationslagen (1972:719).

3 § Kammarkollegiet beslutar för statens räkning om ersättningsfrågor enligt denna lag.

Ett ersättningsanspråk ska framställas hos Kammarkollegiet före utgången av år 2020. Annars är rätten till ersättning förlorad. Kollegiet ska i första hand genom förhandlingar söka träffa överenskommelse med den som har framställt anspråket.

Kammarkollegiets beslut får inte överklagas.

4 § Om den som har framställt anspråk på ersättning inte är nöjd med Kammarkollegiets beslut i en ersättningsfråga, får talan väckas mot staten vid den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten är belägen. Sådan talan ska väckas inom tre månader från den dag då kollegiets beslut delgavs sökanden. Annars är rätten till talan förlorad.

5 § Kammarkollegiet företräder staten vid talan inför domstol om ersättning enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över kapitel 7 i betänkandet Gränser i havet (SOU 2015:10) kommit in från Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Nacka tingsrätt, Umeå tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, Växjö tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Statens haverikommission, Kungl. Örlogsmannasällskapet, Kammarkollegiet, Statistiska centralbyrån, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Havs- och vattenmyndigheten, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Affärsverket svenska kraftnät, Statens energimyndighet, Trafikverket, Sjöfartsverket, Transportstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, Lantmäteriet, Statens fastighetsverk, Lantmäterimyndigheten i Halmstad kommun, Lantmäterimyndigheten i Karlstads kommun, Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun, Lantmäterimyndigheten i Örnsköldsviks kommun, Samhällsbyggarna och Sveriges hamnar.

Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Polismyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Kustbevakningen, Migrationsverket, Försvarsmakten, Krigsvetenskapsakademien, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Tullverket, Skatteverket, Rymdstyrelsen, Finsk-svenska gränsälvscommissionen, Luftfartsverket, Statens jordbruksverk, Statens veterinärmedicinska anstalt, Livsmedelsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens maritima museer och Region Gotland har yttrat sig över andra delar av betänkandet än kapitel 7.

Riksdagens ombudsmän, Linnéuniversitet i Kalmar, Sveriges kommuner och landsting, Kalmar kommun, Svenska sjörättsföreningen, Tekniska rådets förening och Fastighetsägarna Sverige har beretts tillfälle att yttra sig men har avstått från att göra det.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

Häri genom föreskrivs att 1–8 §§ lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vattenområde i havet är allmänt (allmänt vatten), där det ej ingår i fastigheterna (enskilt vatten).

Ett vattenområde i havet, Väneren, Vättern, Hjälmaren eller Storsjön i Jämtland utgör allmänt vatten, om det inte utgör enskilt vatten på grund av att det hör till fastigheterna enligt denna lag.

I andra vattenområden än de som nämns i första stycket finns inget allmänt vatten.

2 §

Till fastigheterna hänföres i havet

Till fastigheterna hör

1. allt vatten inom *trehundra* meter från fastlandet eller från ö av minst *ett*hundra meters längd ävensom, på de ställen där den stranden följande kurvan för högst *tre* meters djup går längre ut, *allt vatten inom denna djupkurva; samt*

1. allt vatten inom *300* meter från *strandlinjen* på fastlandet eller på en *minst 100* meter lång ö,

2. allt vatten inom den längs stranden följande kurvan för högst *3* meters djup, om kurvan går längre ut än det som följer av 1, och

2. allt vatten, som har förbindelse med *öppna havet* allenast över vatten som *nu* sagts;

3. allt vatten som har förbindelse med *öppet vatten* endast över sådant vatten som omfattas av 1 eller 2.

dock att ej på grund av vad under 2 upptagits vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarsfjorden till och med Hakefjorden må hänföras till fastigheterna

Första stycket 3 gäller inte för vatten vid Bohusläns kust från och med Gullmarn till och med Hakefjord.

3 §

Vid rikets östra och södra kuster från gränsen mot Finland till

Vid ostkusten och sydkusten, från gränsen mot Finland till

Listershuvud i Blekinge hänföres till fastigheterna *tillika* allt vatten, som väl har annan förbindelse med öppna havet än i 2 § 2 angives *men ej av större bredd* än en kilometer räknat från fastlandet eller från ö av minst *ett*hundra meters längd.

Denna bestämmelse skall dock ej äga tillämpning beträffande vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar, vilka från fastlandet helt skiljas av vatten som har förbindelse med öppna havet av större bredd än en kilometer räknat på sätt i första stycket sägs.

Listershuvud i Blekinge, och i Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland hör till fastigheterna även allt vatten som har någon annan förbindelse med öppet vatten än en sådan som anges i 2 § första stycket 3, om förbindelsen inte är bredare än en kilometer räknat från strandlinjen på fastlandet eller på en minst 100 meter lång ö.

Första stycket gäller inte vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar som helt skiljs från fastlandet av vatten som har en förbindelse med öppet vatten som är bredare än en kilometer räknat på det sätt som anges i första stycket.

4 §

I Norrbottens och Kalmar län hänföras till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

I Norrbottens län vid Torne älvs mynning allt vatten innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, därifrån norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och därifrån österut till Seskarö; samt

i Kalmar län

allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Åskeskär,

Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Idö Stångskär och Bussan,

allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets–Vinö Bredhäll–Boskärs nordöstra udde–Örskärens östra uddar–Logen–Lilla (Södra) Ljusklabb–Soen,

allt vatten innanför linjen Tjudö

I Norrbottens län hör till fastigheterna även allt vatten i havet vid Torneälvens mynning innanför en linje från gränsen mot Finland vid 65 grader 35 minuter nordlig bredd västerut till 23 grader 40 minuter ostlig längd från Greenwich, därifrån norrut till 65 grader 45 minuter nordlig bredd och därifrån österut till Seskarö.

I Kalmar län hör till fastigheterna även följande vattenområden i havet:

– allt vatten innanför en linje mellan de södra uddarna av Sladö Ask och Åskeskär,

– Idöfjärden och Björkskärsdjupet innanför en linje mellan de sydöstra uddarna av Örskär, Stora Stångskär och Bussan,

– allt vatten innanför linjen Ljungskärs sydspets–Bredhäll–Boskärs nordöstra udde–Lilla Örskären–Stora Örskären–Logen–Lilla Ljusklubben–Soen,

– allt vatten innanför linjen Tjudö

sydöstra udde–Träthällarnas
huvudö–Långgrunds norra udde–
Slobbsudden–Oxlenäs–Sandö nord-
spets–Taktö nordspets–Taktö
ostspets–Eneskärs yttre både–
Eneskärs sydöstra udde–Vällörömps
nordöstra udde–Vällörömps syd-
spets–Stora Sillekroks ostspets–
Gåsö ostspets, *samt*

allt vatten innanför linjen
Stångskärs sydspets–Pata Enskärs
nordöstra udde–Pata Enskärs
sydspets–Lilla Millgrund–Enskärs-
kläppens ostspets–Ryssby Enskärs
ostspets–Långskärs sydöstra udde–
Stånggrund–sydöstra udden av
Ryggås–Stora Rocknekalvens
ostspets–Skäggenäslandet
nordspets.

sydöstra udde–Träthällarnas
huvudö–Långgrunds norra udde–
Slobbsudden–Oxlenäs–Sandö nord-
spets–Taktö nordspets–Taktö
ostspets–Yttre Eneskärsbåde–
Eneskärs sydöstra udde–Vällörömps
nordöstra udde–Vällörömps syd-
spets–Stora Sillekroks ostspets–
Gåsö ostspets, *och*

–allt vatten innanför linjen
Stångskärs sydspets–Pata Enskärs
nordöstra udde–Pata Enskärs
sydspets–Lilla Millgrund–Enskärs-
kläppens ostspets–Eneskärs
ostspets–Långskärs sydöstra udde–
Stånggrundet–sydöstra udden av
Ryggås–Stora Rocknekalvens
ostspets–Skäggenäs nordspets.

5 §

*I annat vattenområde än havet
finnes allmänt vatten allenast i
Vänern, Vättern, Hjälmaren och
Storsjön i Jämtland. Angående
dessa sjöar äge vad i 1–3 §§ är
stadgat motsvarande tillämpning.*

*Till fastigheterna hör även allt
vatten i Idefjorden som endast har
förbindelse med öppet vatten över
enskilt vatten eller norskt vatten.*

6 §

*I Hjälmaren och Storsjön
hänförs till fastigheterna även
följande vattenområden:*

i Hjälmaren allt det vatten som
begränsas i norr av skärgården
mellan Vraklandet och Vinöns
nordvästra udde *samt* i öster av
Vinön och linjen Vinöns sydvästra
udde–Fåran–Ramberget–
Djursnäsudde; *och*

i Storsjön allt det vatten som
mot Storsjöflaket begränsas av räta
linjer Andersöns nordvästra udde–
Norderöns nordspets–Värköns
nordspets–sydöstra udden av
Hammarnäslandet.

I Hjälmaren hör till fastighe-
terna även allt det vatten som
begränsas i norr av skärgården
mellan Biskopsvrak och Vinöns
nordvästra udde *och* i öster av
Vinön och linjen Vinöns sydvästra
udde–Inre Fåran och Yttre Fåran–
Rönnerget–Djursnäsudde.

I Storsjön i Jämtland hör till
fastigheterna även allt det vatten
som mot Storsjöflaket begränsas
av räta linjer Andersöns nordvästra
udde–Norderöns nordspets–
Verköns nordspets–Hammarnäs-
udden.

7 §

*Finnes allmänt vatten vid ö,
vilken utgör fastighet eller del*

*Om det finns allmänt vatten vid
en ö som är fastighetsindeldad, ska*

därav, skall gränsen mot det allmänna vattnet anses följa strandlinjen bestämd på sätt nedan sägs.

gränsen mot det allmänna vattnet anses följa strandlinjen.

8 §

Strandlinjer och vattendjup *skola* vid tillämpningen av denna lag bestämmas *efter förhållandena vid följande vattenstånd:*

i havet *normalt medelvattenstånd;*

i Vänern *3,60 meter över nedre slusströskeln vid Sjötorp;*

i Vättern *2,97 meter över västra slusströskeln vid Motala;*

i Hjälmarens *2,77 meter över södra slusströskeln vid Notholmen; samt*

i Storsjön *292,45 meter över nollplanet i det höjdsystem, som ligger till grund för sjöns reglering.*

Strandlinjer och vattendjup *ska* vid tillämpningen av denna lag bestämmas *utifrån följande nivåer i höjdsystemet RH 2000:*

– i havet *0,00 meter,*

– i Vänern *44,21 meter,*

– i Vättern *88,77 meter,*

– i Hjälmarens *22,44 meter, och*

– i Storsjön i Jämtland *293,28 meter.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

Härigenom föreskrivs följande.

Rätt till ersättning

1 § En fastighetsägare har enligt denna lag rätt till ersättning av staten för sin skada, om fastighetens vattenområde minskar på grund av att höjdsystemet RH 2000 införs som referenssystem i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde.

Den som innehar en särskild rätt till fastigheten har också rätt till ersättning enligt första stycket, om han eller hon lider skada på grund av att fastighetens vattenområde minskar.

Ersättningens storlek

2 § När ersättningen bestäms tillämpas 4 kap. expropriationslagen (1972:719).

Hur handläggs ett ersättningsanspråk?

3 § Kammarkollegiet beslutar om ersättning för statens räkning.

4 § Ett ersättningsanspråk ska vara skriftligt.

Om ett anspråk inte har kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023, är rätten till ersättning förlorad.

5 § Vid handläggningen av ett ersättningsanspråk ska Kammarkollegiet sträva efter att träffa en överenskommelse om ersättningen med den som har framställt anspråket.

6 § Kammarkollegiets beslut får inte överklagas.

Talan i domstol

7 § Om den som har framställt ett ersättningsanspråk inte är nöjd med Kammarkollegiets beslut, får han eller hon väcka talan mot staten vid den mark- och miljödomstol inom vars område fastigheten ligger.

En talan ska väckas inom ett år från den dag då Kammarkollegiets beslut delgavs den enskilde. Om det inte görs, är rätten att väcka talan förlorad.

Kammarkollegiets beslut ska innehålla en upplysning om det som sägs i första och andra styckena.

8 § Rätten får besluta att staten ska ersätta den enskilde för hans eller hennes rättegångskostnad eller att vardera parten ska stå för sin egen rättegångskostnad, även om den enskilde har förlorat målet. En förutsättning är att den enskilde hade skälig anledning att få saken prövad.

9 § Kammarkollegiet företräder staten vid talan inför domstol om ersättning enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
2. Lagen upphör att gälla vid utgången av 2023.
3. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för ersättningsanspråk som har kommit in till Kammarkollegiet senast den 31 december 2023.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2017-12-19

Närvarande: F.d. justitierådet Karin Almgren samt justitieråden Johnny Herre och Dag Mattsson.

Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten

Enligt en lagrådsremiss den 7 december 2017 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde,
2. lag om ersättning för minskat vattenområde.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Anna-Karin Berglund.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i lagen om gräns mot allmänt vattenområde

Lagen reglerar gränsen mellan allmänt vatten och enskilt vatten och alltså hur långt ut i vattnet de fastigheter som ligger vid stranden sträcker sig. Regleringen omfattar havet och fyra av de fem största insjöarna i landet, nämligen Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. Det vattenområde som hör till fastigheterna är enskilt vatten, medan vattnet utanför är allmänt och inte ägs av någon enskild. Gränsen mellan allmänt och enskilt vatten är direkt bestämd i lagen. Gränsdragningen är viktig, inte minst för havsfisket men också för den som t.ex. vill få godkännande för ett vindkraftverk. Enligt lagen finns allmänt vatten endast i havet och de fyra stora sjöarna; övriga insjöar och vattendrag är enbart enskilt vatten.

1 §

I paragrafen finns den grundläggande regleringen om vad som är allmänt och vad som är enskilt vatten. I följande paragrafer anges närmare vilket vatten som hör till fastigheterna på olika håll i landet.

I lagrådsremissen föreslås att inte bara havet utan också de fyra sjöarna behandlas i 1 §. Lagstiftningen blir därmed mera lättläst och överskådlig. Också i övriga paragrafer är den föreslagna lagtexten bättre och mera lättillgänglig än den nuvarande.

Lagen är utformad så att allt vattenområde i havet och de fyra sjöarna är allmänt, såvida det inte hör till fastigheterna. I remissen föreslås att det i 1 § ska anges att vattnet måste vara enskilt på grund av att det hör till

Prop. 2017/18:135 Bilaga 5 fastigheterna ”enligt denna lag”. Om vattnet inte är enskilt vatten enligt vad som föreskrivs i följande paragrafer, är det alltså allmänt vatten.

Denna begränsning finns inte angiven i nuvarande lagtext. Även nu syftar lagen till att fullständigt reglera förhållandet mellan allmänt vatten och enskilt vatten. Tanken är att äldre lagligen gällande rätt utanför de i lagen föreskrivna gränserna inte utan vidare ska ha giltighet inom vad som enligt lagen är allmänt vatten (jfr prop. 1950:59 s. 27 f.). Som lagtexten är skriven utesluter den ändå inte helt att anspråk på enskilt vatten kan göras gällande på annan rättsgrund än vad som föreskrivs i lagen. Genom det i remissen föreslagna tillägget ”enligt denna lag” i 1 § framgår det tydligare att lagen uttömmande reglerar när vattenområde är enskilt vatten i havet och de fyra stora sjöarna. Samtidigt framgår av remissen att någon saklig ändring i detta hänseende inte är avsedd. I den utsträckning nuvarande lag inte skulle hindra ett anspråk på gammal rättsgrund torde detta anspråk – oavsett det föreslagna tillägget i lagtexten – fortfarande kunna göras gällande.

I sammanhanget kan noteras den nuvarande övergångsbestämmelse till lagen som handlar om område som redovisas i bihang till fastighetsregister för stad och samhälle. Eftersom det i remissen föreslås att ändringarna ska göras i gällande lag och inte genom en ny lag, kommer den övergångsbestämmelsen att gälla också i fortsättningen.

I förslaget till 1 § används ”ett” före ”vattenområde” i havet och de fyra sjöarna. Det framstår som mera naturligt att här – liksom i nuvarande lagtext – inte använda någon artikel utan bara tala om ”vattenområde” eller ”vattenområdet” så att lagtexten inte ger intryck av att allmänt vatten skulle kunna vara delat fastighetsrättsligt.

Med ett par förenklingar föreslår Lagrådet att 1 § utformas enligt följande.

Vattenområde i havet, Vänern, Vättern, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland är allmänt vatten, om det inte är enskilt vatten på grund av att det hör till fastigheterna enligt denna lag.

Inget annat vattenområde är allmänt vatten.

8 §

Enligt paragrafen bestäms vid tillämpning av lagen strandlinjer och vattendjup i havet efter förhållandena vid normalt medelvattenstånd och i Vänern, Vättern, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland med utgångspunkt i vissa bestämda vattenstånd. Gränsen mellan allmänt och enskilt vatten i havet är alltså rörlig medan den i de fyra sjöarna ligger fast.

I remissen föreslås att Rikets höjdsystem 2000 (RH 2000) ska användas för att bestämma gränsen mellan allmänt vatten och enskilt vatten. Förslaget innebär att den nuvarande referensnivån i havet – medelvattenstånd – ersätts med nollnivån i RH 2000 och att de fixa referensnivåerna i

de fyra sjöarna ersätts med motsvarande angivelser satta i förhållande till nollnivån i det nya systemet.

Prop. 2017/18:135
Bilaga 5

Gräns i enskilt vatten bestäms inte av den nu aktuella lagen utan av jordabalken. I 1 kap. 5 § jordabalken finns regler för att bestämma gränser i enskilt vattenområde när gränsen inte blivit lagligen bestämd och inte heller framgår av rå, rör eller andra märken eller har tillkommit genom expropriation. Gränsen ska då anses ha en sådan sträckning att till varje fastighet förs den del av vattenområdet som är närmast fastighetens strand, bestämt efter normalt medelvattenstånd. Vad gäller Vätern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland fastställs sträckningen dock inte efter normalt medelvattenstånd utan efter i paragrafen angivna vattenstånd motsvarande dem som nu finns i 8 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde.

De föreslagna lagändringarna kommer således att innebära att för fastigheter vid havet och de fyra stora sjöarna kommer två olika referenssystem att finnas. Samma vattenstånd i de fyra sjöarna kommer att uttryckas på olika sätt i jordabalken och i lagen om gräns mot allmänt vattenområde. Det nuvarande referenssystemet kommer fortsatt att gälla vid bestämning av gränser mellan enskilda vatten, medan det i remissen föreslagna systemet RH 2000 kommer att gälla i fråga om gränser mellan enskilt vatten och allmänt vatten. I en förrettning som avser gräns mot såväl enskilt som allmänt vatten kan alltså två olika referenssystem behöva användas. Visserligen innebär det förhållandet att utgångspunkten för gränsbestämningen är den strandlinje som gällde när fastigheten bildades att olika strandlinjer i många fall kan behöva tillämpas även fortsättningsvis. Detta gör emellertid inte att det är mindre angeläget att försöka få till stånd överskådliga och lättbegripliga regler.

Något underlag för att nu ta upp frågan om ändring i 1 kap. 5 § jordabalken finns inte. Enligt Lagrådets mening kan det ifrågasättas om inte de nu föreslagna ändringarna i lagen om gräns mot allmänt vattenområde bör anstå intill dess frågan om en eventuell anpassning av bestämmelserna i 1 kap. 5 § jordabalken till det nya referenssystemet har utretts. I vart fall bör detta övervägas i den fortsatta beredningen.

Övergångsfrågor

Det nya mätsystem som enligt den föreslagna 8 § tillämpas vid bestämmande av strandlinjer och vattendjup, RH 2000, kan medföra att gränsen mellan allmänt vatten och enskilt vatten förskjuts och att en fastighet därför får ökat eller minskat vattenområde. I sällsynta undantagsfall kan det leda till att enskilt vatten förs från en fastighet till en annan.

Eftersom gränsen mellan allmänt vatten och enskilt vatten är bestämd i lag, får de föreslagna lagändringarna direkt genomslag vid ikrafträdandet. Behovet av övergångsregler berörs inte i lagrådsremissen.

En ändrad gränsdragning får omedelbar betydelse för rättsförhållanden som gäller vid ikrafträdandet och kan såväl utsläcka som tillskapa en-

skild äganderätt. Detta är också förutsedda konsekvenser av lagstiftningen, om än bedömda som begränsade. Den som har köpt en fastighet med enskilt vatten och får mindre vatten på grund av en tillämpning av RH 2000 lär ha svårt att rikta krav mot säljaren utan får utnyttja den rätt till ersättning av staten som kan utgå enligt den föreslagna lagen om ersättning för minskat vattenområde. Det kan i och för sig finnas bättre förutsättningar för den som har nyttjanderätt, t.ex. för fiske i det vattenområde som blir mindre, att vända sig mot fastighetsägaren. Men också här är det meningen att den som har en särskild rättighet som är knuten till fastigheten i stället ska begära ersättning av staten med stöd av ersättningslagen.

Den grundläggande tanken är att staten enligt vad som föreskrivs i ersättningslagen ska svara för skador som enskilda orsakas på grund av att lagen rubbar skyddsvärda privaträttsliga förhållanden som gäller vid ikraftträdandet. En panthavare, t.ex. en bank som har in-teckning i en fastighet vars vatten minskas, har visserligen inte någon rätt till ersättning av staten enligt ersättningslagen om fastighetens värde vid ikraftträdandet blir mindre på grund av den ändrade gränsdragningen, men panthavarens ställning lär i praktiken inte påverkas i någon nämnvärd utsträckning. Även en enskild som bara har en lösare rätt i förhållande till en fastighet kan beröras av ikraftträdandet. Den som exempelvis har fått tillåtelse av en fastighetsägare att utnyttja dennes enskilda vatten för en viss verksamhet kan behöva myndighetsmedgivande i och med ikraftträdandet, och det är inte säkert att ett sådant kan ges. Också den omvända situationen kan naturligtvis uppstå, dvs. att tillåtelse från en fastighetsägare krävs för verksamhet som pågår vid ikraftträdandet. Någon rätt till ersättning av staten enligt ersättningslagen finns inte i dessa fall, såvida verksamheten inte är skyddad som servitut eller annan särskild rätt. Detta utesluter inte att det kan finnas en rätt till ersättning på annan grund. Vissa övergångseffekter av detta slag är oundvikliga och får anses godtagbara i detta fastighetsrättsliga sammanhang.

Lagändringen torde däremot allmänt sett inte påverka åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet. En rätt till ersättning t.ex. på grund av att någon då olovligen utnyttjat enskilt vatten upphör knappast bara för att området sedan blir allmänt vatten. Som regel torde inte heller ett uppkommet straffrättsligt ansvar falla.

I enlighet med remissens förslag framstår det som mest ändamålsenligt att inte ta in någon övergångsreglering. Det rör sig om övergångsfrågor av så vitt skilda slag att de bäst löses i rättstillämpningen utifrån allmänna principer och med beaktande av de intressen som gör sig gällande. Vid införandet av den nuvarande lagen år 1950 gavs inte heller några särskilda övergångsregler för dessa frågor. Av betydelse för Lagrådets ställningstagande är att regeringen i remissen gör bedömningen att det bara rör sig om ett begränsat antal fall där gränsdragningen kan ändras vid ikraftträdandet.

Förslaget till lag om ersättning för minskat vattenområde

Prop. 2017/18:135
Bilaga 5

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 mars 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Wallström, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Andersson, Damberg, Shekarabi, Linde, Skog, Ekström, Fritzon

Föredragande: statsrådet Fritzon

Regeringen beslutar proposition 2017/18:135 Gränsen mellan enskilt och allmänt vatten